

Lei 4,30

ISBN 973 — 30 — 0228 — 3

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMINTULUI

Gramatică și compunere

Manual pentru clasa a III-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
București — 1989

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMINTULUI

ION ȘERDEAN FLORIAN DIȚULEASA ELIZA PAVELIU

Gramatică și compunere

Manual pentru clasa a III-a

Editura Didactică și Pedagogică — București

Manualul a fost elaborat în anul 1970, după programa școlară a Ministerului Educației și Învățămîntului, aprobată cu nr. 70594/1969.

În anul școlar 1980 / 1981 manualul a fost revizuit de Ion Șerdean și Florian Dițuleasa.

ISBN 973 — 30 — 0228 — 3

Referenți: Aurelia Jianu
Elena Manoilescu

Notă

Toate exercițiile se vor efectua numai pe maculatoare și pe caletele de teme.

Redactor: Florica Buzinschi
Tehnoredactor: Ion Mirea
Ilustrațiile: Baron Stan
Coperta: Octavia Țărălungă

Gramatică

Limba românească

Mult e dulce și frumoasă
Limba ce-o vorbim,
Altă limbă-armonioasă
Ca ea nu găsim.

Saltă inima-n plăcere
Cînd o ascultăm,
Și pe buze-aduce miere
Cînd o *cuvîntăm*.

George Sion

Explicație:

armonioasă = melodică, plăcută la auz
cuvîntăm = rostim, vorbim, grăim, zicem, spunem

Întrebări:

1. Cum se numește patria noastră?
2. Dar poporul din care facem parte?
3. Cum se cheamă limba vorbită de poporul român?

Să știm!

Gramatica ne învață să vorbim și să scriem corect.

Exercițiul 1: Copiați poezia *Limba românească* în caietele voastre.

Exercițiul 2: Serieți în caiete, cu litere cât mai frumoase:

Poporul român muncește sub conducerea Partidului Comunist Român. Trăiască Republica Socialistă România, patria noastră!

Temă:

Împărțiți textul poeziei *Limba românească* în propoziții, trăgînd bare între acestea.

Exemplu:

*Mult e dulce și frumoasă
Limba / ce-o vorbim...*

A. Recapitularea principalelor cunoștințe învățate în clasa a II-a

Să ne reamintim cum se scrie corect!

Exercițiul 1: Citiți cu atenție textul următor și spuneți ce semne de punctuație s-au folosit. Observați cum s-a scris titlul și de ce s-au pus două puncte și linia de dialog:

Recreația mare

Sună clopoțelul. Ușile claselor se deschid. Curtea școlii se umple de copii: băieți și fete. Ei se joacă: fetele sar coarda, băieții bat mingea, cei mici aleargă.

Toți copiii sînt veseli. Tovarășul învățător întrebă:

— Care-i primul la fugă?

— Mihăiță este primul, el i-a întrecut pe toți.

Sorin, Nuța, Săndel și Călin au rămas în clasă. Ei sînt elevi de serviciu: șterg tabla, aerisesc clasa, șterg praful, aduc cretă, udă buretele.

Exercițiul 2: Explicați de ce s-au folosit în textul de mai sus: litera mare, punctul, semnul întrebării și virgula.

Exercițiul 3: Amintiți-vă cîteva din titlurile lecțiilor de citire din manualul de clasa a II-a și scrieți-le în caiete.

Exercițiul 4: Alcătuiți propoziții la sfîrșitul cărora să se pună punct, semnul întrebării, semnul exclamării.

Exercițiul 5: Scrieți, după dictare, textul *Recreația mare*.

Exercițiul 6: Scrieți, din memorie, o poezie învățată în clasa a II-a.

Cuvîntul, silaba, sunetul, litera, alfabetul

Ce este silaba?

Un sunet sau un grup de sunete care se pronunță cu o singură deschidere a gurii.

Exercițiul 1: Despărțiți în silabe cuvintele din propoziția de mai jos. Pronunțați sunetele din fiecare silabă:

Lizuca și Patrocle au găsit gazdă bună în dumbravă.

Să ne amintim!

Propozițiile sînt alcătuite din cuvinte.
Cuvintele sînt alcătuite din silabe.
Silabele sînt alcătuite din sunete.

Întrebări: Cîte sunete are limba română? Care sînt ele?
Cum se cheamă semnul folosit în scris pentru fiecare sunet?
Ce alcătuiesc toate literele așezate într-o anumită ordine?

Exercițiul 2: Despărțiți în silabe cuvintele: țară, școală, vesel, palmă, astăzi, multe, aspru, contra, construi, codru, luntre, reducere.

Exercițiul 3: Formați cuvinte adăugînd silabele omise:

Ma < — — (nume de băiat: 3 silabe)
— — — (nume de fată: 4 silabe)

Exercițiul 4: Formați cuvinte din cîte două silabe începînd întotdeauna cu silaba ultimă a cuvîntului format anterior:

sapa	pana	nara	Rada	data	tata	tare	rece
sora	rața	ța—	---	---	---	---	---
rama	ma—	---	---	---	---	---	---

Observație: Jocul se încheie cînd nu se mai pot forma cuvinte cunoscute.

Exercițiul 5: Grupați cuvintele următoare după numărul silabelor din care sînt alcătuite:

apă, vînt, pădurile, reci, pădurar, desfundat, deal, păsările, vie, margine, cald, cîmpie, tractoarele, întrecerile, teanc, steag.

Exercițiul 6: Spuneți și scrieți alfabetul limbii noastre.

Exercițiul 7: Scrieți, în caiete, cuvinte care să cuprindă grupurile de litere: ce, ci, che, chi, ge, gi, ghe, ghi.

Exemplu: ceai, ceară, cireasă, cicatrice;
cheie, chiftea, chiuvetă;
genunchi, gingie, gheată, gheară, ghiozdan, ghioagă, ghips.

Exercițiul 8: Dați exemple de cuvinte în care se aud grupurile de sunete *cs* sau *gz*, redade în scris printr-o singură literă (x).

Exemplu: Alexe, excavator, exclama, exact, examen.

Exercițiul 9: Alcătuiți un proverb despre muncă din cuvintele: muncitor, omul, pom, roditor, un.

Vocalele și consoanele

Exercițiul 1: Citiți versurile următoare, rostind clar sunetele. Arătați apoi care sînt vocalele și care sînt consoanele:

a) Dreptul de-a avea o țară
Și de-a-i spune România...
Ei, eroii, ni-l lăsară
Înfrățindu-se cu glia...

b) Nu te mișcă vînt nici val,
Țara mea fără egal,
Rămii demnă în furtuni,
Țara mea cu oameni buni...

G. Chirilă — *Eroii*

A. Păunescu — *Dulce Românie*

Exercițiul 2: Copiați propoziția următoare și încercuiți, cu creionul, vocalele găsite în silabele din cuvintele propoziției:

Sîmbătă vom face o vizită în uzină.

Exercițiul 3: Încercați să recitiți aceleași cuvinte, dar fără vocale:

S.m.b.t. v.m f.c. . v.z.t. .n .z.n.

Ce observație aveți de făcut?

Să ne reamintim!

Unele sunete din limba noastră se rostesc ușor. Acestea sînt: **a, ă, e, i, o, u, î (â)** și se numesc *vocale*. Celelalte sunete se rostesc mai greu: **b, c, d, f, g, h, j, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, z** etc. Acestea sînt *consoane*.

Exercițiul 4: Puneți în locul fiecărui punct litera omisă. Recitiți fiecare cuvînt întregit. Ce observați?

N.e, c.p, e.r.t., p.s.c., ș.c.l.r, z.d.r, m.n.r, P.tr., P.v.l,
g.m., cr.v.t., j.s, s.s.
(*sus, jos, cravată, gumă, Pavel, Petre, miner, zidar, școlar, pisică, carte, cap, Nae*).

Exercițiul 5: Din prima propoziție a lecției de *Cunoștințe despre natură* alegeți și scrieți pe un rînd vocalele și pe alt rînd consoanele.

Exercițiul 6: Despărțiți în silabe cuvintele: *deal, țeavă, piatră, piață, viață; orășean, lumea; ieșire, baie, voie, fier; moară, poartă, rouă, fină; learcă, beau, suiau.*

Să ne reamintim!

Ca să se poată rosti, o silabă trebuie să aibă cel puțin o vocală. În unele cuvinte găsim și cîte un grup de 2—3 vocale în aceeași silabă:

mai, mei, oi, pui, măi, rămii; piatră, pierde, iute; au, meu, fiu, bou, tău, rîu; oameni, bea, deal, toacă, iau, suiai, îndoiai.

Exercițiul 7: Reîntregiți cuvintele următoare cu silabele care lipsesc, punînd în locul fiecărui punct o literă:

iar — . . . — mă va — . . .

Exercițiul 8: Citiți cu atenție și observați cum sînt scrise cuvintele de mai jos:

a) Partidul Comunist Român, limba română, româncă, românește, românaș, românesc, Republica Socialistă România;

b) Rîmnicu-Vîlcea, înainte, mină, gînd, plîne, mîrție, zbîrnie, vîjție, gîndește.

Observație: În limba română avem un sunet (vocală) pentru care folosim în scris două litere: **î, â**. Scriem cu litera **â** numai cuvîntul **România** și cuvintele înrudite cu acesta: **român, româncă, românesc, românește** etc. În toate celelalte cuvinte în care se aude acest sunet folosim litera **î**.

Exercițiul 9: Căutați cuvintele scrise cu **â** din Imnul de Stat al Republicii Socialiste România și alcătuiți cu fiecare propoziții.

Exercițiul 10: Schimbînd locul literelor, alcătuiți cuvinte din:

t, c, a și din: *ă, c, a.*

Exercițiul 11: Găsiți un proverb despre cinste, completînd literele care lipsesc din cuvintele de mai jos:

*C a nu se c ă,
n...i nu se v...e.*

(Cinstea nu se cumpără, nici nu se vinde.)

Jocuri: 1. Puneți cite o literă în locul punctelor și veți găsi cuvinte noi:

ca

ba cã

ar

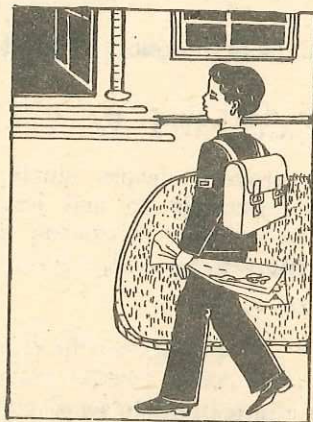
2. Citiți invers cuvintele: *ropot, rama, rac, cal*. Găsiți și alte exemple asemănătoare.

3. Faceți același lucru pentru: *cuc, potop, dud, cazac, Anina, Ana*. Ce observați aici față de exemplele de la jocul nr. 2?

B. Cunoștințe noi

Propoziția

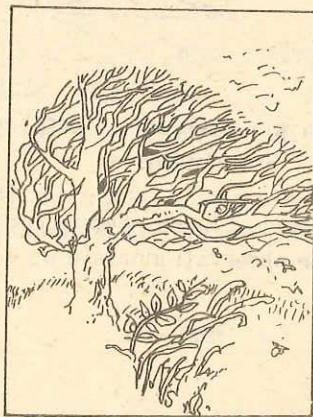
Exercițiul 1: Alcătuiți propoziții răspunzând la întrebările de sub fiecare ilustrație:

Ce face școlarul?

Ce face focul?

Ce face vântul?

Ce fac păsările?

Exercițiul 2: Arătați despre cine se vorbește în fiecare propoziție alcătuită după ilustrațiile de la pagina 10.

Exemplu: Școlarul merge la școală. Punem întrebarea: despre cine se vorbește în această propoziție? (despre școlar)

Exercițiul 3: Alcătuiți propoziții folosind cuvintele date mai jos. Fiecare cuvânt să arate despre cine se vorbește în propoziție: *vântul, frunzele, fructele, cooperatorii, pionierii, toamna, păsările, bruma, frigul, iarna, înghețul.*

Exercițiul 4: Alegeți pentru fiecare cuvânt din coloana întâi, cuvintele potrivite ca înțeles din coloana a doua și alcătuiți propoziții:

Elevul	și-a deschis porțile.
Școala	poartă cravate roșii cu tricolor.
Cărțile	așteaptă școlarii.
Clasa	au îmbrăcat uniformele.
Școlarii	scrie tema.
Pionierii	strălucește de curățenie.

Exercițiul 5: Pentru fiecare cuvânt dat, alegeți un cuvânt potrivit din paranteză și alcătuiți propoziții:

zboară, scrie, se joacă, lucrează, încălzește, răsare (soarele, pasărea, copilul, elevul, soba, mama).

Exercițiul 6: Citiți cu atenție propozițiile din textul următor și arătați ce aflăm, din fiecare, despre cuvântul scris cu litere groase:

Grădina școlii noastre

Școala noastră are o grădină frumoasă. **Grădina** școlii este mare. **Pomii** sînt altoiți. **Pionierii** udă florile. **Apa** priește florilor. **Doru** lucrează în grădină. **Trandafirii** au îmbobocit. **Copiii** îi îngrijesc. **Florile** sînt frumoase. **Elevii** îngrijesc bunurile școlii.

Textul cuprinde 10 propoziții, adică 10 comunicări. Din fiecare propoziție aflăm câte ceva despre: *școala, grădina, pomii, pionierii, apa, Doru, trandafirii, copiii, florile, elevii.*

Am aflat:

Fiecare din propozițiile analizate comunică ceva. De aceea putem spune că propoziția este o comunicare spusă sau scrisă.

Exercițiul 7: Arătați ce comunică fiecare din propozițiile de mai jos:

a) Au plecat în excursie mai multe fete și mai mulți băieți. Erau 35 de fete. Băieții erau cu 12 mai mulți decât fetele.

b) Pătlăgeaua roșie are o rădăcină bine dezvoltată și înfiptă adânc în pământ. Lungimea rădăcinii ajunge pînă la un metru. Tulpina crește și ea înaltă. Pentru a o sprijini, oamenii folosesc araci.

Exercițiul 8: Copiați primele 8 rînduri din lecția *Cum începe toamna* și împărțiți textul copiat în propoziții.

Exemplu: *Se întinse la umbră sub un dud stufos / și începu să citească.*

Partea de propoziție

Exercițiul 1: În propozițiile următoare subliniați cu o linie cuvintele care arată *despre cine* sau *despre ce* se vorbește în fiecare. Subliniați apoi cu două linii cuvintele care arată *ce fac* frunzele, vîntul, vrăbiile etc., care arată *despre cine* sau *despre ce* se vorbește în fiecare propoziție.

Frunzele copacilor cad arse de brumă. Vîntul biciuie văzduhul cu stropi de ploaie deasă și rece.

Vrăbiile zgribulite se adăpostesc tăcute sub streșină.

Prin văzduhul plumburiu trec croncănind ciorile.

Ploile și frigul au alungat copiii în casă. În sobă arde focul. Parfumul gutuilor de pe raft s-a răspîndit în toată casa. Rodica desenează. Dănuț citește o carte de povești. Tatăl lor citește ziarul. Iarna bate la ușă.

Exemplu: *Frunzele* copacilor cad arse de brumă.

Observație: În această propoziție se vorbește despre cuvîntul *frunzele*. Cuvîntul *cad* ne arată ce se spune despre cuvîntul *frunzele*.

Să ținem
minte!

Cuvintele pe care le-am subliniat sînt părți din această propoziție. Celelalte cuvinte rămase sînt și ele părți ale aceleiași propoziții. Sînt părți de propoziție.

Exercițiul 2: După modelul de la exercițiul 1 analizați următoarele propoziții din lecția de citire *Cum începe toamna*:

Într-o după-amiază, Nicolae ieși în grădină. Căldura soarelui nu mai dogorea ca acum cîteva săptămîni. Deodată, Nicolae își ridică fruntea. De undeva, din coroana stufoasă a dudului, se desprinsese o frunză galbenă. Soarele cobora spre asfințit. Nicolae simți cum i se răcise cămașa pe umeri și pe spinare.

Exercițiul 3: În locul punctelor din versurile următoare puneți cuvintele care lipsesc. Arătați ce parte de propoziție reprezintă ele.

„Purtăm din steagul tău..... / Cravatei roșii din văpăi / Ce le-ai....., neînfricate / Partidule, .. ne..... / Drept cei mai mici ostași ai tăi!“

Tiberiu U'tan — Partidului

Exercițiul 4: Alegeți și așezați pe cele două coloane, după modelul care urmează, părțile de propoziție din exemplele:

1. Elevii clasei a III-a B se antrenează la gimnastică.
2. Detașamentul de pionieri al clasei lor a chemat la întrecere pionierii din clasa a III-a A.
3. Întrecerea se va desfășura peste două săptămîni.
4. Ei doresc foarte mult victoria.
5. Noi le urăm succes.

I

II

partea de propoziție
despre care se vorbește:

partea de propoziție care arată
ce face partea de propoziție
despre care se vorbește:

1. Elevii se antrenează
2.
3.
4.
5.

Observație: *Parte de propoziție poate fi un cuvînt, dar și un grup de cuvinte.*
(Ex.: detașamentul de pionieri)

Exercițiul 5: Alcătuiți propoziții cu fiecare dintre cuvintele:

Lenuța, pionier, avion, pădure, muncitor.

Subiectul

Citiți cu atenție propozițiile următoare:

1. *Ioana* face curățenie în clasă.
2. *Ea* udă florile.
3. Pe bănci, *elevii* așază cărțile.
4. În fața băncilor se află *catedra*.
5. Măine, *Nicușor* va șterge praful.

În prima propoziție se vorbește despre *Ioana*.

Acest cuvânt este o parte de propoziție și o aflăm foarte ușor cu ajutorul întrebării *cine?*

Cine face curățenie în clasă? (Ioana)

În a doua propoziție se vorbește despre *ea* (care ține locul cuvântului *Ioana*). *Cine udă florile? (ea)*

În propozițiile următoare, de asemenea, se vorbește despre: *elevii*, *catedra*, *Nicușor*. Aflăm aceste părți de propoziție punând întrebarea *cine?*, întrebarea *ce?* sau întrebarea *despre cine se vorbește în propoziție?*

Cuvintele despre care ni se comunică ceva în propozițiile de mai sus se numesc *subiecte*. *Subiectul este o parte de propoziție*.

Să știm:

Partea de propoziție care arată despre cine se vorbește în propoziție se numește *subiect*. Ca să aflăm subiectul dintr-o propoziție punem una din întrebările: *cine?* *ce?* sau *despre cine se vorbește în propoziție?*

În primele două exemple, subiectul se află la începutul propoziției.

În propozițiile a treia și a cincea, subiectul se află la mijlocul propozițiilor, iar în cea de-a patra la sfârșit.

Observație: *Subiectul se poate afla în orice loc al propoziției.*

Exercițiul 1: Subliniați cu o linie cuvintele care au rol de subiect în propozițiile următoare:

Toamna, natura amorțește.

Animalele se pregătesc pentru iernat.

Soarele încălzește tot mai puțin.

Vântul bate puternic.

Pe drum, copiii merg spre școală.

Se apropie iarna.

Exercițiul 2: Alcătuiți cinci propoziții în care să se vorbească despre obiectele din jurul vostru.

Exercițiul 3: Găsiți subiectele în propozițiile următoare și spuneți unde se află fiecare (la începutul, în cuprinsul sau la sfârșitul propoziției):

a) Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme.

b) Bunicul stă pe prispă.

c) Pletele lui albe și crețe flutură în vânt.

d) Numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blînzi și mîngietori.

Exercițiul 4: Alegeți din lecția de geografie cuvinte care denumesc lucruri și alcătuiți, cu fiecare din ele, propoziții.

Exercițiul 5: Completați propozițiile de mai jos, din care au fost scoase subiectele:

..... merg la școală. Le-a explicat o lecție nouă
Pe bănci stau închise deschid caietele.

Exercițiul 6: Puneți întrebarea și aflați subiectele:

Fluieră mierlele. Cucul își cîntă singur numele. Adie vîntul.
Pădurea vuieste. Pe sus, norii aleargă amenințători.

Exercițiul 7: Copiați exemplele de mai jos și subliniați cu o linie subiectul fiecărei propoziții:

a) De la arat, un plug	b) Văl de brumă argintie
Venea încet spre casă, /	Mi-a împodobit grădina, /
Iar la un bou, pe jug,	Firelor de lămîiță
O muscă se-așezasă. /	Li se uscă rădăcina. /
Alecu Donici	Octavian Goga

c) Oamenii aceștia erau dîrji, iuți și foarte războinici.
Dar a venit în scaunul împărăției Traian.

În această vreme, Imperiul Roman săracise mult.
La ultimul război, Decebal s-a întors în munți.
Traian s-a întors la Roma încărcat de bogății.

Exercițiul 8: Găsiți 5 cuvinte care să poată fi folosite într-o compunere pe tema „La muncă patriotică”. Alcătuiți cu ele cite o propoziție, în care subiectul să fie cuvântul ales.

Predicatul

Citiți cu atenție propozițiile de mai jos. Găsiți subiectul din fiecare propoziție. Arătați ce spun cuvintele subliniate despre subiecte.

1. Tata sapă în grădină.
2. Radu plantează caiși și vișini.
3. La bucătărie, mama pregătește mâncarea.
4. S-a deschis poarta.
5. A împins-o vîntul.
6. Cîinele latră.
7. Bunicul stă cu nepoțelul.
8. Gigel învață lecțiile.

Cuvîntul sapă este o parte a propoziției care arată ce face subiectul primei propoziții (tata).

Cuvîntul plantează ne spune ce face subiectul din a doua propoziție (Radu).

La fel cuvintele: pregătește, s-a deschis, a împins, latră, stă, învață sînt părți ale propozițiilor respective și arată fiecare ce se spune despre subiect (mama, poarta, vîntul, cîinele, bunicul, Gigel).

Să știm!

Partea de propoziție care arată ce se spune despre subiect se numește **predicatul**.

Observație:

Predicatul din propoziție se află cu una din întrebările: ce face? sau ce se spune despre subiect?

Pentru a afla predicatul punem întrebarea subiectului.

Exemplu: Ce face tata? (sapă)

Ca să aflăm subiectul, punem întrebarea predicatului.

Cine sapă? (tata)

Predicatul poate fi oriunde în propoziție.

Exercițiul 1: Aflați predicatul din primele unsprezece versuri ale poeziei *Acceleratul*, din manualul de citire. Versurile respective conțin patru propoziții.

Exercițiul 2: Aflați subiectele și predicatul din următoarele proverbe:
Lăcomia strică omenia. Ziua bună se cunoaște de dimineață. Omul harnic, muncitor, de pine nu duce dor. Graba strică treaba.

Exercițiul 3: Subliniați cu o linie subiectele și cu două linii predicatul din propozițiile următoare:

Sondorii harnici sfredelesc pămîntul. Ei scot petrol. Petrolul curge pe conductă. Benzina stă în rezervor.

Minerii din țara noastră lucrează cu unelte perfecționate. Producția de cărbune crește neîncetat. Tatăl meu lucrează în mină. Cărbunii dau căldură. Eu învăț la școală.

Exercițiul 4: Pentru subiectele din coloana întâi alegeți predicatul celei mai potrivite din coloana a doua și alcătuiți propoziții. Dați un titlu compunerii realizate în acest fel:

Crivățul	<u>se adună</u> în stoluri.
Zăpada	<u>îngrijesc</u> animalele.
Soarele	<u>lucrează</u> în fabrici, în mine, pe șantier.
Gîngăniile	<u>merg la</u> școală.
Școlarii	<u>încălzește</u> tot mai puțin.
Muncitorii	<u>a acoperit</u> pămîntul.
Cooperatorii	<u>sufală</u> cu putere.
Vrăbiile	<u>au murit</u> de frig.

Atenție!

Numai partea subliniată formează predicatul în propoziție; celelalte cuvinte sînt alte părți de propoziție.

Exercițiul 5: Citiți propozițiile următoare punind cuvintele din paranteze la forma potrivită:

Elevii clasei noastre (a face) o vizită la uzină. Ei (a sosi) acolo la ora opt. Directorul fi (a conduce) în atelierul de strun-

gărie. Aici (a lucra) mulți muncitori. Copiii (a se opri) în fața unui strung. Pe strung (a flutura) un mic steguleț roșu. Tovarășul director (a spune):

— În uzina noastră (a lucra) foarte mulți muncitori.

Noi (a îndeplini) planul înainte de termen.

Elevii (a mulțumi).

Exercițiul 6: Pentru subiectele date în exemplele din coloana I găsiți predicatul potrivite. Pentru predicatul date în exemplele din coloana a II-a găsiți subiectele:

I	II
1. Soarele	1. latră.
2. Copiii	2. este fricos.
3. Florile	3. este frumoasă.
4. Apele	4. ară.
5. Cărăbușul.....	5. scrie.
6. Cireșul	6. cântă.

Exercițiul 7: Puneți în locul punctelor partea de propoziție omisă. Arătați subiectele și predicatul.

Teama

a) Văl de brumă argintie Peste creștet de dumbravă
 Mi- grădina, suri își plumbul,
 Firelor de lămâiță Cu podoaba zdrențuită
 Li se uscă pe cîmp

Octavian Goga

b) Via cu un amestec de piatră vinătă, lapte de var și apă se face după ploaie. Pe timpul iernii, vița de vie pentru a o feri de îngheț.

Exercițiul 8: Alcătuiți cite o propoziție cu ajutorul cuvintelor: *culeg, răsare, înfloresc, sînt roșii, sînt mici*. Cuvintele date să fie predicatul în propoziții.

Propoziția simplă

Citiți textul următor:

Ceremonialul pionieresc

Detașamentul s-a adunat. Pionierii cântă. Sosesc stegarii. Filfii steagurile. Sună trompetele. Comandantul raportează. Toți ascultă.

Analizați fiecare propoziție și spuneți ce rol au, în propoziții, cuvintele subliniate cu o linie. Dar cele subliniate cu două linii?

Observăm că fiecare propoziție analizată este formată numai din subiect și predicat.

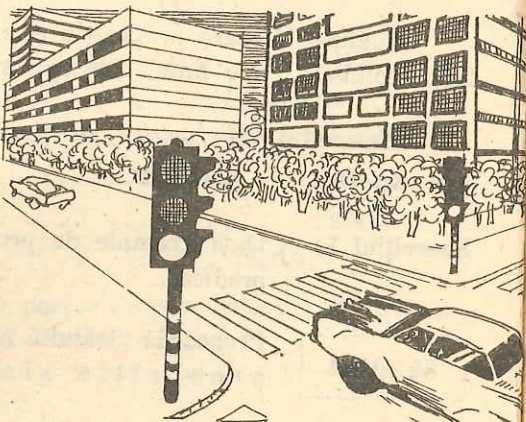
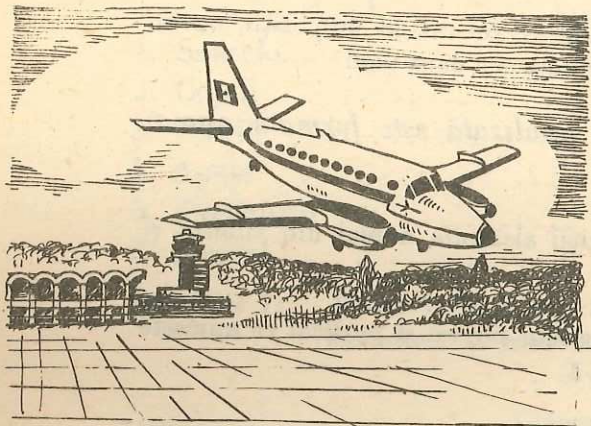
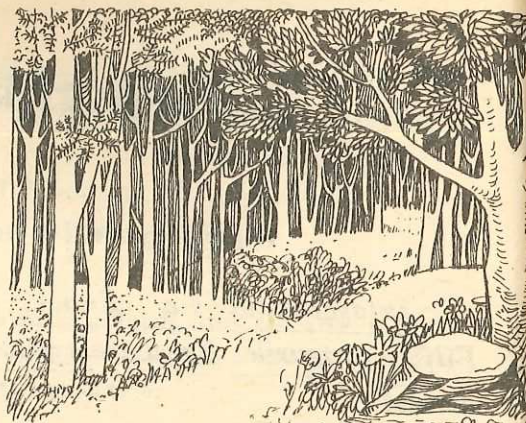
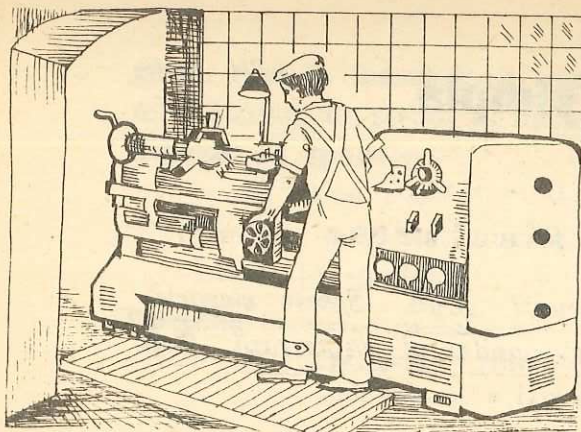
Exercițiul 1: Dați exemple de propoziții alcătuite numai din subiect și predicat.

Să știm!

Propoziția alcătuită numai din subiect și predicat se numește propoziție simplă.

Exercițiul 2: Priviți ilustrațiile și alcătuiți despre fiecare cite o propoziție simplă. Arătați de ce propozițiile alcătuite sînt simple.

Exercițiul 3: Alcătuiți propoziții simple în care cuvintele: *vîntul, frunzele, fructele, cooperatorii, păsările, iarna, frigul* să fie subiecte. Ca predicate folosiți cuvintele potrivite dintre paranteze (*cad, bate, se coc, se apropie, seamănă, pleacă, a început*).

Unde se poate, așezați predicatul înaintea subiectului. Scrieți deasupra subiectului litera *S.*, iar deasupra predicatului litera *P.*

Exemplu: *S.* *P.*

Vîntul bate. Cuvîntul *vîntul* are rol de subiect în propoziție (*S*), iar cuvîntul *bate* are rol de predicat (*P*).

Au căzut frunzele. Cuvintele *au căzut* au rol de predicat (*P*), iar *frunzele* formează subiectul (*S*).

Exercițiul 4: Alcătuiți planul unui text învățat la citire. Redați fiecare idee printr-o propoziție simplă.

Exercițiul 5: Din textul unei compuneri alcătuite de voi, alegeți trei propoziții simple.

Exercițiul 6: Alcătuiți cinci propoziții simple care să poată fi folosite într-o compunere cu titlul: *În recreație.*

Propoziția simplă cu subiectul exprimat

prin mai multe cuvinte

Exercițiul 1: Analizați textul următor și găsiți subiectul și predicatul din fiecare propoziție:

Fotbal

Copiii se joacă. Sare mingea. Dan șutează. Nicușor privește. Jucătorii aleargă. Arbitrul fluieră. S-a sfîrșit jocul.

Din ce fel de propoziții este alcătuit acest text?

Care sînt subiectele din propozițiile textului?

De ce aceste cuvinte sînt subiecte în propozițiile date?

Care sînt predicatele? De ce aceste cuvinte sînt predicate?

Exercițiul 2: Analizați propozițiile din textul următor:

În parc

Iarba, florile și frunzele se usucă. Pelicanii, lebedele și lișițele inoată. Săndel, Corina, Nuța și Sorin se joacă. Vaporașul și bărcile stau. Băncile și aleile sînt goale.

Despre cine se vorbește în prima propoziție? (despre *iarba, florile și frunzele.*)

În această propoziție observăm că sînt trei cuvinte care au rol de subiect, deoarece despre toate trei se spune că *se usucă*.

Și în propozițiile următoare subiectele sînt exprimate prin mai multe cuvinte: trei, patru, două. Spuneți voi care sînt.

Am aflat:

De cele mai multe ori, subiectul dintr-o propoziție este exprimat printr-un singur cuvînt. Sînt însă și propoziții în care subiectul este exprimat prin două, trei și chiar mai multe cuvinte.

Și aceste propoziții sînt tot propoziții simple.

Exercițiul 3: Alcătuiți propoziții simple cu două, trei și chiar mai multe cuvinte cu rol de subiect.

Exercițiul 4: Copiați propozițiile de mai jos și observați unde s-a folosit virgula:

București, Constanța, Galați, Cluj-Napoca și Pitești au mulți locuitori.

Nicușor, Elvira, Sorin și Nuța desenează.

Grivei și Azor Iatră. Joiana, Lunica, Simbotina și Dumana pasc.

Oltul, Argeșul, Mureșul, Siretul și Jiul izvorăsc din munți.

Să știm!

Între cuvintele cu rol de subiect într-o propoziție se pune virgulă, atunci când nu sînt legate prin și, ori, s a u.

Exercițiul 5:

Dictare

Alunii, cornii, ulmii și mestecenii înfloriseră.

Sticletele, pițigoii, scatiul și privighetoarea cîntau în lunca Siretului.

Exercițiul 6: Alcătuiți propoziții în care subiectul să fie format din mai multe cuvinte și să fie așezat după predicat.

Propoziția are întotdeauna un singur predicat

Exercițiul 1: Analizați propozițiile de mai jos. Ce rol au cuvintele subliniate cu o linie? Dar cele subliniate cu două linii?

Ionel scrie. Mioara citește. Mihăiță, Nicușor și Oana se joacă. Viorel, Radu și Daniela privesc.

Ei așteaptă pe tovarășa învățătoare.

Cărțile, caietele și rechizitele de scris stau pe bănci.

Vin de afară și ceilalți colegi.

Observație:

În fiecare propoziție există un singur predicat. Chiar atunci când subiectul este exprimat prin mai multe cuvinte, propoziția are un singur predicat. Propoziția este o comunicare cu un singur predicat.

Exercițiul 2: Împărțiți textul următor în propoziții, cunoscînd că o propoziție nu poate avea decît un singur predicat:

„Într-o zi, capra cheamă iezii de pe-afară și le zice:
— Dragii mamei copilași! Eu mă duc în pădure ca să mai aduc ceva de-a mîncării. Dar voi încuieți ușa după mine, ascultați unul de altul și să nu deschideți pînă ce nu-ți auzi glasul meu.“

Ion Creangă — Capra cu trei iezi

Exercițiul 3: Subliniați cu o linie subiectele din propozițiile delimitate în textul de la exercițiul 2.

Exercițiul 4: Completați cu subiecte și predicate potrivite textele de mai jos, pentru a forma propoziții:

1. scriu corect și îngrijit.
2. Vara, mama, tata și la munte.
3. Rodica,,, învață bine zi de zi.
4. Ei cu siguranță premiul întâi.
5. Când la mine, la gramatică.
6. scriam în continuare la matematică.
7. Ca poezia, o mai și înaintea orelor de curs.

Întrebare: De ce cuvintele adăugate de voi au rol de subiect sau de predicat în propoziții?

Exercițiul 5: Dați exemple de propoziții simple, cu predicate care arată ce fac subiectele (predicatele să fie alcătuite dintr-un singur cuvînt). Folosiți schemele S.P.; P.S.

Exercițiul 6: Subliniați cu o linie subiectele din propozițiile de mai jos. Spuneți ce arată predicatul fiecărei propoziții:

...O ploaie rece și subțire cădea neîntrerupt. În văi și pe dealuri plutea o ceață lăptoasă. Pămîntul era moale. Prin văzduh veneau de departe împușcături înăbușite. Deodată izbucniră cele dintîi focuri ale turcilor. Soldații se azvîrliră spre creastă cu inversunare. Maiorul Șonțu căzu. Dorobanții apăruseră într-un salt vijelios pe culme... Speriați, turcii se traseră îndărăt.

Exercițiul 7: Analizați propozițiile următoare, aflați subiectul și predicatul fiecăreia cu ajutorul întrebărilor:

Iarna

Zăpada cade. Crivățul o spulberă. Dealurile, lunca, satul dorm sub zăpada albă, moale și pufoasă. Vîntul suflă cu tărie. Vuietul se pierde în depărtări. Cerul este acoperit cu nori. Cîrduri de corbi, stoluri de ciori zboară pe sus. Viscolul se întetește. Amurgul se lasă peste sat.

Legătura predicatului cu subiectul după înțeles

Exercițiul 1: Analizați propozițiile din cele două coloane. Puneți corect întrebarea ca să aflați predicatul fiecăreia:

I

1. Eu studiez.
2. Eu și prietenul meu scriem.
3. Elevul citește.

II

1. Tu studiezi.
2. Tu și prietenii tăi scrieți.
3. Elevii citesc.

Observație:

Din exemplele date în coloanele I și a II-a se vede că în propoziții predicatul se leagă după înțeles cu subiectul. Când se modifică subiectul, se modifică și forma predicatului.

Legătura după înțeles dintre subiect și predicat se poate arăta, în scris, cu ajutorul săgeților:

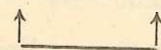
S. P.

Elevul citește.

S. P.

Elevii citesc.

Să știm!

Între predicatul și subiectul unei propoziții există o legătură după înțeles.

Exercițiul 2: Dați exemple de cinci propoziții ale căror subiecte să arate întâi un lucru, o ființă sau un fenomen al naturii și apoi să arate mai multe lucruri, ființe sau fenomene ale naturii. Urmăriți legătura predicatului cu subiectul după înțeles.

Exercițiul 3: Completați propozițiile următoare scriind, în caiete, în locul punctelor, subiectele sau predicatul care lipsesc:

I. se joacă.	II. Copiii
privește.	Învățătoarea
cîntă.	Fanfara
se reîntorc.	Păsările
a venit.	Primăvara
sînt veseli.	Băieții și fetele

Ce rol au, în propoziție, cuvintele adăugate în locul punctelor din prima coloană? De ce? Dar cele adăugate în locul punctelor din a doua coloană? De ce? Observați legătura după înțeles dintre fiecare subiect și predicat.

Exercițiul 4: Copiați textul următor și subliniați subiectul cu o linie, iar predicatul cu două linii:

Capra vine. Iedul se sperie. Lupul înfulecă. Focul arde. Scaunul cade. Lupul moare.

Ce fel de propoziții conține textul?

Exercițiul 5: Alcătuiți cinci propoziții simple. Folosiți schemele: S.P., P.S.

Exercițiul 6: Citiți propozițiile de la exercițiul 4 cu subiectele schimbate pentru a arăta mai multe ființe sau mai multe lucruri.

Exemple: Caprele vin. Iezii se sperie.

Exercițiul 7: În următoarele propoziții, subliniați subiectele cu o linie și predicatul cu două linii. Schimbați apoi subiectele primelor două propoziții, astfel încît să arate o singură ființă și un singur lucru. Scrieți propozițiile cu subiectele schimbate.

Berzele au plecat. Cuiburile sînt goale. Toamna a trecut. Oamenii lucrează. Pionierii și școlarii învață.

Exercițiul 8: Alcătuiți cinci propoziții simple despre eroii dintr-o poveste citită la ora de lectură; scrieți-le în caiete și analizați-le în același fel. Pot fi alcătuite după schemele: S. + P. sau P. + S.

Exemple: Căprioara ascultă. Freamătă frunzele.

Exercițiul 9: Din propozițiile date mai jos scoateți în tabel subiectele și predicatul. Arătați legătura după înțeles dintre fiecare predicat și subiectul său:

- a) La colțul terenului s-au strîns copiii.
- b) În lădițe ei au semănat diferite semințe.
- c) Din semințe au răsărit flori.
- d) Elevii le îngrijesc.
- e) Ei urmăresc viața florilor.
- f) Au înflorit mușcata, garoafa și cercelușul.
- g) Ionica, Geta și Nuța le privesc.
- h) Gelu o invită și pe tovarășa învățătoare.
- i) Toți admiră florile.
- j) Despre îngrijirea plantelor le vorbește dînsa astăzi.

Exemplu:

Subiectele	Întrebare	Predicatele	Întrebare
copiii	cine?	s-au strîns	ce au făcut?
ei	cine?	au semănat	ce au făcut?

Exercițiul 10: Scrieți predicatelor din paranteză la forma cerută de înțeles. Arătați de ce țineți seama în găsirea predicatului potrivit:

1. Radu (a veni) la școală. 2. Radu și Mioara (a veni) la școală. 3. Elevul (a șterge) tabla. 4. Elevii (a șterge) tabla. 5. El (a pune) creta și buretele. 6. Ei (a pune) creta și buretele. 7. (a sosi) colegul lui de clasă. 8. (a sosi) colegii lor de clasă. 9. Eu (a scrie) tema. 10. Eu, tu și el (a scrie) tema.

Virgula

Exercițiul 1: Citiți cu atenție propozițiile următoare:

Ionel, Cristian, Rodica, Sorin și Nuța au vizitat Întreprinderea Agricolă de Stat.

La ferma de păsări au văzut: găini, rațe, giște și curcani.

Magaziile erau pline cu saci de grâu și porumb, de mazăre, de orz, de ovăz și fasole.

— Fraților, vine și Corina! zise Sorin.

— Corina, Corina, sîntem aici!

Observație:

Cuvintele subliniate în prima propoziție formează subiectul.

Cele din a doua propoziție reprezintă o enumerare.

Cuvintele subliniate din a treia propoziție sînt părți de propoziție de același fel.

Cuvintele: fraților și Corina arată o strigare și s-au despărțit prin virgulă.

Ce trebuie să știm despre folosirea virgulei?

Virgula se folosește: pentru a despărți între ele părțile de propoziție de același fel, cuvintele care arată o enumerare și pentru a despărți de restul propoziției cuvintele care arată o strigare.

Atenție!

Între subiect și predicat nu se pune virgulă.

Exercițiul 2: Copiați textul de mai jos și puneți virgula acolo unde trebuie:

În grădina școlii se plantează pomi fructiferi: meri peri și cireși. Săndel Sorin și Corina au venit să ajute. Aici s-au întâlnit cu Ionel Călin Nuța Florica Emilia și alți colegi de-ai lor.

Tovarășul învățător le spune:

— Copii pomii se îngroapă exact cît au fost îngropați în pepinieră.

Exercițiul 3: Alcătuiți o compunere cu titlul *În grădina de legume*. Folosiți și cuvintele date mai jos; nu uitați să puneți virgula acolo unde trebuie:

Mihai, Costel, Cristina, Mioara și Dan; roșii, ardei, ridichi, ceapă, varză; culegeau, așezau, cărau, aduceau; frumoase, mari, coapte.

Texte pentru dictare

A. Republica Socialistă România

Republica Socialistă România este patria noastră. Cît e de bogată și de frumoasă! Cîmpii cu holde bogate, lunci înverzite, dealuri acoperite cu viță de vie și pomi fructiferi. Munții Carpați cu crestele lor împădurite, cu apele lor vijelioase și înspumate, iată chipul țării noastre!

De mii de ani, pămîntul țării noastre hrănește acest popor harnic, iar în adîncul lui zac bogății fără seamăn: sare, fier, cărbuni, aramă, aur, argint. Dar cea mai mare bogăție a țării o constituie oamenii ei dîrji, neînfricați, cu mintea trează și inima caldă.

B. Scrieți după dictare exemplele de la punctele a, b, c și d. Fiți atenți la virgule!

- „Patrocle, eu nu mai stau aici.“
- „Uite, conia, Ionel nu s-astîmpără!“
- „Ce s-a întîmplat cu tine, Fram?“
- „Mesteceni, plopi și ulmi se ridicau la deal pe costișă.“

Propoziția dezvoltată

Propozițiile sint formate din cuvinte. Cuvintele din propoziții sint legate între ele prin înțeles.

În propoziția *Elevul învață*, cuvântul *elevul* are rolul de *subiect* pentru că despre *elev* se vorbește, iar cuvântul *învață* are rol de *predicat*, deoarece ne arată *ce face elevul*.

Dacă formulăm o altă propoziție: „*Elevul silitor învață bine*“, observăm că, în această propoziție, pe lângă subiect și predicat, întâlnim și alte părți de propoziție. Cuvântul *silitor* arată *care elev învață bine*, iar cuvântul *bine* arată *cum învață elevul*.

Această propoziție poate fi scrisă și astfel (notînd, pe scurt):
S. = subiect, P. = predicat, A. = altă parte de propoziție.

S.	A.	P.	A.
<i>Elevul</i>	<i>silitor</i>	<i>învață</i>	<i>bine</i>
(cine?)	(care?)	(ce face?)	(cum?)

Exercițiul 1: Analizați propozițiile din ambele coloane, subliniind subiectul cu o linie și predicatul cu două. Comparați propozițiile din coloana I cu cele corespunzătoare din coloana a II-a și spuneți ce ați constatat:

I

1. S-a așternut zăpadă
2. Mușcelele dorm.
3. Vîrtejele trec.
4. Rîul curge.

II

1. S-a așternut zăpadă cu nemi-luita.
2. Mușcelele dorm sub zăpadă.
3. Vîrtejele trec dintr-un colnic într-altul.
4. Rîul umflat curge repede.

Să știm!

Propoziția care, pe lângă subiect și predicat, mai are și alte părți de propoziție se numește **propoziție dezvoltată**.

Exercițiul 2: Alcătuiți propoziții dezvoltate din următoarele propoziții simple, folosind cuvintele potrivite din paranteză:

1. Frunzele îngălbenesc.	1. Frunzele... îngălbenesc...
2. Hîrciogii dormitează.	2. Hîrciogii... dormitează...
3. Zăpada cade.	3. Zăpada... cade...
4. Ursul se retrage.	4. Ursul... se retrage...
5. Iepurii scormonesc.	5. Iepurii... scormonesc...
- (copacilor, toamna, amortiți, alene, albă, pe cîmpie, morocănos, în birlog, zgribuliți, zăpadă).

Exemplu: *Frunzele copacilor îngălbenesc toamna.*
(ce?) (ale cui?) (ce fac?) (cînd?)

Cuvîntul *copacilor* întregește înțelesul subiectului *frunzele*, iar cuvîntul *toamna* întregește înțelesul predicatului *îngălbenesc*.

Exercițiul 3: Scrieți propoziții dezvoltate despre: patrie, partid, muncitori, cooperatori, pionieri, școală și școlari.

Subliniați cu o linie subiectele și cu două linii predicatele.

Exercițiul 4: Alcătuiți propoziții dezvoltate în care cuvintele date mai jos să aibă fie rol de subiect, fie rol de altă parte de propoziție:

orizont, puncte cardinale, soare, busolă, lună, mușchiul copacilor, mușuroaiele de cîrțiță.

Exercițiul 5: Transformați grupurile de cuvinte de mai jos în propoziții dezvoltate, punînd în locul punctelor cuvintele cele mai potrivite ca înțeles, din paranteză. Notați subiectele cu S., predicatele cu P., iar celelalte părți din propoziție cu A. (alte părți):

(mică, carul, mare, bună, dimineață, muncitor, pîine, dor)

Buturuga... răstoarnă...
Ziua... se cunoaște de...
Omul... de... nu duce...

Exercițiul 6: Din lecția de citire alegeți cinci propoziții dezvoltate. Alcătuiți schema fiecăreia, notînd pe scurt: S., P., A.

Exercițiul 7: Alcătuiți propoziții dezvoltate în următoarea ordine:

a) S.A.P. ; b) P.A.S. ; c) S.P.A. ; d) P.S.A.

Exercițiul 8: Împărțiți textul de mai jos în propoziții și arătați felul lor:

Munții răsunară, apele se tulburară, brazii se scuturară, codrii se treziră, frunzele șoptiră, stelele sclipiră.

Întrebare: De ce ați ținut seama cînd ați despărțit propozițiile?

Exercițiul 9: Alcătuiți schema propozițiilor simple de la exercițiul 8 și transformați-le în propoziții dezvoltate.

Exemplu: *Munții răsunară.*
S. P.
Munții înalți răsunară de vuiet.
S. A. P. A.

Părțile principale de propoziție

Exercițiul 1: Scrieți propozițiile de mai jos și găsiți, în fiecare, cuvântul cu rol de subiect (subliniați-l cu o linie) și cuvântul cu rol de predicat (subliniați-l cu două linii).

Un vînt aspru a spulberat norii.
Ceața deasă a coborît pe pămînt.
Din văzduh cad fulgi de zăpadă.
Iazul morii a înghețat.
Zăpada scîrțîie sub picioare.
Oamenii trec spre oraș.

Observați că în aceste propoziții cuvintele nesubliniate întregesc înțelesul subiectului sau al predicatului.

Exemplu:

S.	A.	P.	A.
<u>Un vînt</u>	<u>aspru</u>	<u>a spulberat</u>	<u>norii.</u>
(ce?)	(ce fel de vînt?)	(ce a făcut?)	(ce a spulberat?)

Predicatul, subiectul și celelalte cuvinte din propozițiile dezvoltate sînt părți de propoziție.

Exercițiul 2: Încercați să citiți, fără subiecte, propozițiile de mai sus. Citiți, din nou, aceleași propoziții, fără predicate.

Observație:

Propozițiile pierd înțelesul cînd sînt citite fără subiect sau fără predicat.

Cuvintele care nu sînt în propoziție nici subiect, nici predicat pot lipsi, iar propoziția își păstrează înțelesul.

Aceasta înseamnă că, dintre părțile propoziției, cele mai importante sînt subiectul și predicatul.

Să știm!

Subiectul și predicatul se numesc părți principale de propoziție.

Exercițiul 3: Căutați părțile principale din propozițiile următoare:

Casa vecinului ardea.
Focul se întindea repede.

Pompierii au venit imediat.

Ei aveau un cîine.

Cîinele a intrat în casă.

El a salvat o fetiță.

Mama fetiței plîngea de bucurie.

Pompierii mîngîiau cîinele.

Exercițiul 4: Alcătuiți șase propoziții despre eroii din ultima povestire citită la ora de lectură și găsiți părțile principale din fiecare.

Exercițiul 5: Alegeți cinci cuvinte care denumesc ființe sau lucruri și alcătuiți cu fiecare cîte o comunicare. Ce-ați alcătuit? Ce rol au aceste cuvinte în propozițiile alcătuite de voi?

Exercițiul 6: Citiți cu atenție raportul pionierilor din clasa a treia. Stabiliți cîte propoziții conține, felul lor, părțile principale și părțile secundare din fiecare propoziție:

Raport

Pionierii detașamentului clasei a III-a au colectat 86 de sticle și 52 de borcane. Sticlele și borcanele s-au vîndut la cooperativă. S-a încasat suma de 276 de lei. În ziua de 28 februarie, comandantul detașamentului a predat banii casierului unității. Detașamentul de pionieri al clasei a III-a raportează îndeplinirea angajamentului.

Exercițiul 7: Alcătuiți și voi un raport despre recoltarea plantelor medicinale. Stabiliți de cîte propoziții ați avut nevoie, felul lor și din ce e alcătuită fiecare propoziție.

Exercițiul 8: Arătați părțile principale și părțile secundare din cele patru propoziții ce alcătuiesc primele două strofe ale poeziei *Toamna* de Octavian Goga.

Exemplu:

S.	A.	A.	A.	P.	A.
Văl de brumă	argintie	/	Mi-a împodobit	grădina.	

Părțile secundare de propoziție

Exercițiul 1: Citiți propozițiile următoare și stabiliți din ce părți de propoziție sint alcătuite:

I

Minerii lucrează.
 Producția crește.
 Tata lucrează.
 Eu rezolv.

II

Minerii harnici lucrează cu spor.
 Producția de cărbuni crește neîncetat.
 Tatăl meu lucrează în uzină.
 Eu rezolv o problemă.

Observație:

Propozițiile din prima coloană sînt formate numai din părți principale (subiect și predicat). Cele din coloana a doua, pe lângă părțile principale, mai au și alte părți de propoziție: harnici, cu spor etc. Aceste cuvinte pot lipsi din propoziție.

Să știm!

Cuvintele care în propoziția dezvoltată se adaugă pe lângă subiect și predicat se numesc părți secundare de propoziție. Rolul lor este de a îmbogăți înțelesul propoziției.

Exercițiul 2: Adăugați, din paranteze, părțile secundare care au fost omise în propozițiile de mai jos:

Zăpada a acoperit... (ce?). Grîul... (care?) astă-toamnă crește... (unde?). Animalele... (care?) s-au ascuns... (unde?). Cooperatorii... (ce fel de?) pregătesc... (ce?). Răsadurile cresc... (unde?) Camionul... (al cui?) cară... (ce?). Îngrășămintele sporesc... (ce?) pămîntului. (pămîntul, semănat, sub zăpadă, sălbatic, în vizuini, harnici, uneltele, în răsadnițe, cooperativei, îngrășăminte chimice, rodnicia).

Exercițiul 3: Notați pe scurt fiecare parte de propoziție din propozițiile de mai jos:

Crivățul vîntură zăpada pufoasă. Dealurile dorm sub plama albă. Copacii sînt încărcăți cu flori de gheață. Pe cerul plumburiu trec cîrduri de corbi. Pe afară, rar mai trece cîte un om. Vremea rea a amorțit totul.

Exemplu:

S.	P.	A.	A.
Crivățul	vîntură	zăpada	pufoasă.

Exercițiul 4: Analizați, după modelul dat, propozițiile din textul:

Iepurașul

Iepurașul dormea sub o tufă. Urechile iepurașului au amorțit. Deodată, vîntul îi aduse iepurașului un zvon neliniștitor. O bubitură îndepărtată l-a trezit pe iepurașul fricos.

Exemplu de analiză a propoziției cu ajutorul tabelului:

Cuvinte din propoziție	Ce parte de propoziție este?	Cu ce întrebare se află?	Cu ce cuvînt se leagă prin înțeles?
Iepurașul	p. principală, subiect	cine?	dormea
dormea	p. principală, predicat	ce făcea?	iepurășul
sub o tufă	p. secundară	unde?	dormea

Exercițiul 5: Dezvoltați propozițiile simple de mai jos, cu ajutorul întrebărilor din paranteze, și scrieți în caiete compunerea rezultată.

Furtuna

S-a apropiat un nor... (ce fel de?). Fulgerul a brăzdat... (ce?). Vîntul bate... (cum?). Pomii... (care?) și-apleacă... (ce?). Paiele, gunoaietele și praful se ridică... (unde?). Ploaia răpăie... (unde?).

Exercițiul 6: Alcătuiți, din propoziții simple și dezvoltate, o compunere cu titlul *Cum o ajut pe mama*.

Exercițiul 7: Alegeți, din textul lecției de citire, trei propoziții simple și trei propoziții dezvoltate.

Exercițiul 8: Mircea a cerut colegilor să alcătuiască o propoziție dezvoltată. Propoziția să aibă patru părți: subiect, predicat și cîte o parte secundară pe lângă fiecare parte principală.

Iată răspunsurile primite:

- Iepurele speriat.
- Iepurele fuge speriat.
- Iepurele fricos fuge.
- Iepurele fricos fuge speriat.

Care este răspunsul corect? De ce?

Arătați de ce sînt greșite celelalte exemple.

Exercițiul 9: Citiți cu atenție propozițiile dezvoltate de mai jos și stabiliți legăturile după înțeles dintre părțile fiecăreia. Folosiți-vă de întrebări:

Noi am fost la munte, în tabăra de vară.
Pionierii au făcut excursii cu autobuzele.
Ei au admirat munții, piraiele repezi, pădurea.
Voi ați fost în tabără?

Exemplu:

S. P. A. A. A.
Noi am fost la munte, în tabăra de vară.
(cine?) (ce am (unde?) (unde?) (ce fel de?)
făcut?)

Linia de dialog (—)

Citiți cu atenție rîndurile de mai jos:

- Tată moșule, da cocorii un' se duc cînd se duc?
- În țara cocorilor.
- În țara cocorilor?
- Da.
- Da rîndunelele, un' se duc cînd se duc?
- În țara rîndunelelor.
- În țara rîndunelelor?
- Da.

Barbu Delavrancea — *Bunicul*

În textul de mai sus se observă că vorbesc două persoane. Cuvintele rostite de fiecare persoană se scriu de la începutul rîndului, punînd în dreptul lor o linie (—).

Să știm!

Convorbirea dintre două persoane se numește dialog. Linia care arată începutul vorbirii fiecărei persoane se numește linie de dialog.

Exercițiul 1: Citiți fragmentul următor și arătați de ce s-a folosit linia de dialog:

- Goe! maică! acolo ești?
- Da!
- Aide! zice mam-mare, ieși odată! ne-ai speriat.
- Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.

- De ce? ... te doare la inimă?
- Nu! nu pot...
- E încuiat! zice mam-mare, vrînd să deschidă pe dinafară.
- Nu pot deschide! zbiară Goe disperat.
- Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

Ion Luca Caragiale — *D-l Goe...*

Exercițiul 2: Copiați corect textul de mai jos. Folosiți linia de dialog acolo unde trebuie:

La obraji, cearta se aprinse și mai tare. Partea mea e mai frumoasă. Ba a mea, că e mai albă! Bunicul zîmbi. Ba a mea, că e mai caldă! Ba a mea, că e mai dulce! Ba a mea, că nu e ca a ta! Ba a mea, că are un ochi și mai verde!

Barbu Delavrancea — *Bunicul*

Texte pentru dictare și autodictare

- Nu face nimic. Vine îndărăt. Asta e a mea. A fost și poimîine.
- Ce spui, mă? a fost și poimîine?
- Da, a văzut-o și Lenuța.
- Care Lenuța?
- Lenuța, sora mea...
- Și clătînd din cap:
- Da lu' Vasilică nu i-o arăt.
- Care Vasilică?
- Vasilică a lu' nenea Dumitru de la judecătoria.
- Și de ce nu i-o arăți și lui?
- Că fiindcă dă cu pietre.
- Bravo! să nu i-o arăți.
- Tt!
- Dar pe tine cum te cheamă?
- Nicușor a lu' Ioniță, odăiașu' de la casierie și sint de șase ani.

Ioan Alexandru Brătescu-Voinești — *Nicușor*

Exercițiul 3: Citiți cu atenție versurile de mai jos. Încercați să le memorați și scrieți-le în caiet fără să urmăriți pe carte:

Tatăl meu e marinar
Pe-un vapor cît un palat,
Peste-al mărilor hotar
Taie lumea-n lung și-n lat.

Vede țări și vede mări,
Dar când vine înapoi
Zice, sărutîndu-mi fruntea,
— Nicăieri nu-i ca la noi.

Mircea Micu — Tatăl meu

Atenție!

După ce-ai terminat de scris, deschide cartea și verifică-te!
Ce-ai uitat să scrii în caiet? De ce? Ce nu știi încă bine?

Exercițiul 4: Redați și voi, în scris, o scurtă convorbire dintre doi colegi.

Părți de propoziție. Părți de vorbire

Ca să formăm propoziții, folosim cuvinte din limba pe care o vorbim. De exemplu, ca să formăm propoziția: „*Văile Putnei răsunau de cîntecul fermecător al viorii*“, am folosit opt cuvinte.

Cuvintele: *văile, Putnei, cîntecul, viorii* sînt nume de lucruri.

Cuvîntul *răsunau* arată o acțiune.

Cuvîntul *fermecător* arată o însușire a cîntecului.

Cuvintele care denumesc ființe sau lucruri, cele care exprimă acțiuni, cuvintele care arată însușiri ale ființelor și lucrurilor și alte cuvinte sînt părți de vorbire.

Fiecare cuvînt îndeplinește un rol, are o funcție în propoziție.

Cuvîntul *văile* este subiect în propoziția noastră; *răsunau* este predicat, iar celelalte cuvinte sînt părți secundare.

Subiectul, predicatul și părțile secundare sînt părți de propoziție.

Exercițiul 1: Dați exemple de cuvinte care denumesc ființe și lucruri și de cuvinte care exprimă acțiuni.

Exercițiul 2: Cu exemplele date la exercițiul nr. 1 alcătuiți propoziții. Arătați ce rol au ele în propoziții.

Exercițiul 3: Spuneți din cîte cuvinte este alcătuită fiecare propoziție din textul următor, ce arată și ce rol au acestea în propoziții.

Ciprian Porumbescu

Ochii tînărului luceau puternic. Pe frunte alunecau picături de sudoare. Arcușul sălta furtunos pe strune. Ciprian lăsă vioara din mîini.

Exemplu: *Ochii tînărului luceau puternic.* Propoziția este formată din patru cuvinte.

În propoziția *Ochii tînărului luceau puternic*, cuvîntul *ochii* are rol de *subiect*, fiindcă despre el se vorbește. Cuvîntul *luceau* arată o acțiune și are rol de *predicat* în propoziție, fiindcă ne arată ce făceau *ochii*. Cuvintele *tînărului* și *puternic* sînt părți secundare de propoziție.

Exercițiul 4: Copiați textul de mai jos și subliniați cuvintele care exprimă acțiuni. Arătați rolul acestor cuvinte în propoziție:

Căprioara

... Căprioara îl linge, și limba ei subțire culcă ușor blana moale, mătăsoasă a iedului. Mama îl privește și-n sufletul ei de fugarnică încolțește un simțămînt stăruitor de milă. Din pieptul căprioarei scapă un muget înăbușit de durere. Iedul deschide ochii. Căprioara se îmbărbătează, sare în picioare și pornește spre țancurile de stîncă.

Exercițiul 5: Cercetați textul următor și spuneți ce arată și ce rol au în propoziții cuvintele subliniate:

Furtuna

S-a apropiat un nor negru. Fulgerul brăzdează cerul. Vîntul bate cu putere. Pomii își apleacă ramurile. Paiele, gunoaiele și praful de pe drum se ridică. Ploaia răpăie pe acoperișuri.

Exercițiul 6: Spuneți ce arată și ce rol au în propoziții cuvintele subliniate:

Muncitorii lucrează în uzină. Cooperatorii seamănă porumbul. Medicul examinează bolnavii. Învățătorul predă lecția. Școlarii învață. Omul de știință cercetează natura.

Substantivul

Exercițiul 1: Alegeți, din textul de mai jos, cuvintele care denumesc ființe, lucruri și fenomene ale naturii.

Înapoierea din vizită

Pionierii povestesc ce au văzut în Grădina Zoologică. Învățătoarea ascultă. Au văzut animale și păsări de la noi și din țările calde. Erau în Grădina Zoologică urși, lupi, vulpi, un leu, un tigru, un elefant și un șarpe mare.

În colivii erau pițigoi, sticleți, canari și papagali. Blănurile și penele lor frumoase arată cât de bine sînt îngrijite. Pentru fiecare există adăposturi speciale: oboare, cuști, colivii. Adăposturile le apără de zăpadă, de ploi și viscole.

Deci, în acest text ați găsit:

a. *Cuvinte care denumesc ființe:* pionierii, învățătoarea, animale, păsări, urși, lupi, vulpi ș.a.

b. *Cuvinte care denumesc lucruri:* colivii, blănurile, penele, adăposturi ș.a.

c. *Cuvinte care denumesc fenomene ale naturii:* zăpadă, ploi, viscole.

Exercițiul 2: Alegeți cuvintele care denumesc ființe, lucruri, fenomene ale naturii din textul de mai jos:

Drumurile sînt acoperite cu zăpadă. Crîngul e plin de chiciură. Cerul este înorat. Săniile merg greu pe pîrtia croită. Oamenii

sînt încotoșmănați în haine groase. Căii s-au acoperit de promoacă. Din nări răsufllarea iese în dire mari de aburi.

Exercițiul 3: Alcătuiți propoziții cu următoarele cuvinte:

lupul, oaia, bradul, stejarul, cartea, strungul, întunericul, nămeții.

Exercițiul 4: Luați-vă la întrecere! Cîștigă acela care găsește mai multe cuvinte care arată:

- nume date unor oameni după meseria ce o cunosc: dulgher...
- nume de păsări domestice: găină...
- nume de păsări sălbatice: vultur...
- nume de copaci: brad...
- nume de pomi: prun...
- nume de unelte: ciocan...
- nume de instrumente muzicale: vioară...
- nume de fenomene ale naturii: ceață...
- nume de rechizite școlare: creion...
- nume de animale domestice: bou...
- nume de animale sălbatice: lup, tigru...
- nume de cereale: grîu...
- nume de legume: ceapă...

Să știm!

Partea de vorbire care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii se numește **s u b s t a n t i v**.

Observații: *Substantivul este partea de vorbire care se numără: un om — doi oameni; un drum — două drumuri; o zăpadă — două zăpezi.*

Ca să nu greșim, cînd alegem substantivele, le numărăm.

Exercițiul 5: Căutați, în lecția de citire, substantivele și arătați ce denumesc ele.

Exercițiul 6: Doi copii se jucau spunînd substantive care încep cu vocala *a*: ac, aur, ardei, avînt, arătură, abecedar, acvariu, adevăr, Africa, Ana, albăstreală, album, amic, ancoră, aniversare, arsură, aragaz, august etc.

Găsiți și voi substantive care încep cu vocala *i*, apoi cu vocala *o*.

Exercițiul 7: Luați-vă la întrecere! Cîștigă acela care găsește cele mai multe substantive care încep cu silaba *ca*, apoi cu silaba *vi*. Verificați-vă cu ajutorul unui *dicționar al limbii române*.

Exercițiul 8: Din versurile următoare au fost scoase substantivele. Gîndiți-vă și scrieți-le la loc!

a) Din ... drag de ...,
Din ... de ... vărsat,
Din ... tari, neobosite,
Prin ... tu te-ai înălțat.

Cîntec —
Drag pămînt românesc

c) Dacăș fi un pic mai mare
Aș culege ... din ...
Și din ... aș lua ...
Să le dau ... mele.

Cîntec —
Flori pentru mama

b) ... noastră minunată
Ne-a spus iarăși cu mult...:
Știți că roșia ...
Ruptă e din roșu ...?

Cîntec —
Țară plină de lumini

d) Pentru ... mea,
Sînt ...!
Ca să rodească ea,
Sînt ...!

Cîntec —
Sînt pionier

După ce ați rezolvat exercițiul, verificați-vă!

Iată substantivele omise: a) visul, libertate, sînge, eroi, brațe, veacuri; b) Țara, drag, cravată, steag; c) flori, soare, lună, mărgelă, măicuței; d) țara, pionier, pionier.

Exercițiul 9: Dați exemple de substantive care denumesc membrii unei familii și rudele lor.

Exercițiul 10: Alegeți substantivele din versurile de mai jos și arătați ce denumesc ele:

a) A venit un lup din crîng
Și-alerga prin sat să fure
Și să ducă în pădure
Pe copiii care plîng.
Și-a venit la noi la poartă
Și-am ieșit eu c-o nuia:
— Lup flămînd cu trei cojoace,
Hai la neica să te joace!
Eu chemam pe lup încoace,
El fugea-ncotro vedea.

.....
George Coșbuc — *Cîntec*

b) Cine luptă grea a dus
Prin furtuni și ger,
Și vechi lanțuri a răpus
De oțel sau fier?
Cine pruncilor a dat
Ani de bucurii,
Le-a făcut jocul bogat,
Tu, copile, știi?

Nicolae Tăutu — *Pentru pionierii țării*

c) Fiți atenți la înțelesul cuvintelor explicate mai jos. Ele sînt tot substantive. Încercați să le numărați sau să le alăturați cuvîntul *acest* (*această*).

Exemplu: această cutezanță, acest curaj etc.

Cutezanță înseamnă curaj, îndrăzneală, bărbăție, voinicie, vitejie.

Frică înseamnă teamă, spaimă, lipsă de curaj, lașitate.

Întrecere înseamnă concurs, competiție, confruntare.

Muncă înseamnă activitate, acțiune, ocupație, îndeletnicire.

Exercițiul 11: Cu substantivele următoare alcătuiți propoziții și găsiți apoi subiectul fiecărei propoziții:

tinerețe, frumusețe, înțelepciune, zgomot, bogăție, lăcomie, viață, muncă, pace, prietenie, încredere, cules, auz, gust, miros, văz.

Observație: Verificați dacă sînt substantive cu ajutorul cuvîntului *acest* (*această*).

Substantive comune

Blocuri noi pe strada mea

Aproape de *uzina de tractoare* se construiesc numeroase *blocuri*. În *apartamentele* din aceste *blocuri* locuiesc *muncitorii uzinei*. Au dispărut *cocioabele* vechi prin *acoperișul* cărora pătrunde *ploaia*, prin *ferestrele* cărora intrau *frigul* și *viscolul*.

Substantivele folosite în acest text denumesc ființe, lucruri, fenomene ale naturii *de același fel*.

De exemplu:

— substantivul *uzina* este folosit ca nume pentru toate fabricile mari în care se produc mașini, unelte etc.;

— lucruri de același fel denumesc și substantivele: *blocuri, strada, apartamentele, cocioabele, acoperișul, ferestrele*;

— substantivul *muncitorii* numește ființe de același fel (oamenii care muncesc în fabrici, uzine, mine etc.);

— substantivele: *ploaia, frigul, viscolul* denumesc fenomene ale naturii.

Substantivele care denumesc ființe, lucruri sau fenomene ale naturii de același fel se numesc **substantive comune**. Substantivele comune se scriu cu literă mică. Substantivul comun se scrie cu literă mare numai când este primul cuvânt din propoziție.

Să știm!

Exercițiul 1: Citiți propozițiile de mai jos și arătați substantivele comune.

Furnicile sprintene și-au strâns hrană îndeajuns în mușuroaiele lor. Veverițele și-au strâns nuci și ghindă. Harnicele albine au agonisit atita miere, încît pot da și oamenilor.

Exercițiul 2: Dați exemple de substantive comune denumind obiectele din clasă. Alcătuiți cu ele propoziții dezvoltate, în următoarea ordine:

S.A.P. ; P.A.S. ; S.A.P.A. ; P.A.S.A.

Exercițiul 3: Copiați textul de mai jos și găsiți substantivele comune. Observați cu ce literă sint scrise:

Vecina noastră este muncitoare într-o fabrică de țesătorie. Ea are o fetiță. În fiecare dimineață fetița merge la grădiniță. Acolo ea se joacă cu ceilalți copii. Tovarășa educatoare le spune povești. Au un acvariu cu pești. La colțul viu au: garoafe, mușcate, cerceluși. Copiii îngrijesc florile și dau mîncare peștilor.

Exercițiul 4: Alegeți zece substantive comune din textul lecției de citire. Alcătuiți cu ele propoziții simple.

Exercițiul 5: Dănuț a cerut colegilor să alcătuiască 3 propoziții dezvoltate cu substantivul comun *pionierul*. În prima propoziție, substantivul să aibă rolul de subiect, în a doua să fie parte secundară pe lângă subiect și, în a treia propoziție, parte secundară pe lângă predicat. Voi puteți alcătui astfel de propoziții?

Exercițiul 6: În locul substantivelor comune puneți un singur substantiv care să le înlocuiască:

1. păpușa, mingea, cubul: jucării;
2. cămașa, pantalonul, rochia: îmbrăcăminte;
3. farfuria, paharul, strachina:
4. piinea, ciorbă, friptura:
5. pila, ciocanul, cleștele:
6. trandafirul, mușetelul, garoafa:
7. vrabia, gîsca, porumbelul:
8. mărul, para, pruna, gutuia:
9. strungarul, mecanicul, frezorul:

Exercițiul 7: Ana a cerut colegilor să alcătuiască trei propoziții dezvoltate cu substantivul comun *prietenie*. Într-o propoziție, substantivul comun *prietenie* să se scrie cu literă mare, iar în celelalte două cu literă mică. Rezolvați în scris problema pusă.

Exercițiul 8: Înlocuiți cuvintele subliniate cu un substantiv comun care să aibă înțeles asemănător:

- a) Cămila este un animal care rezistă în deșert.
- b) Bunicul este în vîrstă.
- c) Elevii învață cu sîrguință.
- d) Când se joacă, Rodica face zgomot.
- e) În livadă au înmugurit pomii.
- f) Vlad a primit o sanctiune pentru că n-a fost cuminte.

Substantive proprii

L a n o i

Școala noastră se află în satul *Vitănești*. Nu departe curge riul *Vedea*. După ce primește apele riurilor *Vedița, Cotmeana* și *Teleormanul*, se varsă în fluviul *Dunărea*.

Orașul cel mai apropiat de noi este *Slatina*, reședința județului *Olt*. În țara noastră, *Republica Socialistă România*, sînt multe orașe mari și frumoase: *București* — capitala patriei, *Constanța, Iași, Cluj-Napoca, Oradea, Timișoara, Craiova, Pitești* ș.a.

Eu sînt elev în clasa a III-a și mă numesc *Mircea Dobre*. Colegul meu de bancă este *Ion Ilie*. Ne învață tovarășa învățătoare *Valeria Dumitru*.

Substantivul *Vitănești* este numele dat unui singur sat, spre a-l deosebi de alte sate.

Fiecare sat își are numele său.

Substantivul *Vedea* denumește un anumit râu. Acestei ape curgătoare i s-a zis *Vedea*, ca s-o deosebim de celelalte ape curgătoare: *Vedița, Cotmeana, Teleormanul*. Și acestea sînt riuri; au fost numite fiecare cu un nume care să le deosebească de celelalte. Spunem deci că fiecare râu își are numele său, numele propriu.

La fel, celelalte substantive: *Slatina, Olt, Republica Socialistă România, Dobre, Mircea* etc., denumesc un anumit oraș, județ, o anumită țară, un nume de persoană, pentru a le deosebi de altele de același fel.

Substantivul care denumește o anumită ființă sau un anumit lucru, pentru a-l deosebi de alte ființe și lucruri de același fel, se numește **substantiv propriu**. Substantivele proprii se scriu cu literă mare, indiferent de locul unde se găsește în propoziție.

Să știm!

Exercițiul 1: Fiți atenți la următoarele grupuri de substantive! La exemplele date, adăugați și voi altele:

Nume de persoane: Decebal, Traian, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Tudor Vladimirescu, Ion Georgescu,

Nume de țări: Republica Socialistă România, Franța, Republica Socialistă Cehoslovacă,

Nume de orașe și sate: București, Timișoara, Cluj-Napoca, Iași, Alba-Iulia, Humulești, Ipotești, Poiana, Dumbrava,

Nume de ape: Dunărea, Mureșul, Oltul, Siretul, Argeșul, ..

Nume de munți: Carpați, Bucegi, Ceahlău,

Nume de animale: Dumana, Grivei, Azor,

Nume de cărți: *Amintiri din copilărie, Basmele românilor, Poezii*,

Nume de sărbători naționale și internaționale: 23 August, 30 Decembrie, 24 Ianuarie, 1 Mai

Exercițiul 2: Din lecția de citire *Monumentul de la Putna* alegeți substantivele proprii și spuneți cum au fost scrise.

Exercițiul 3: Alcătuiți propoziții cu substantivele proprii de mai jos:

Republica Socialistă România, 23 August, 30 Decembrie, Partidul Comunist Român, București, 1 Mai, 24 Ianuarie.

Exercițiul 4: Dați exemple de substantive proprii și alcătuiți cu ele propoziții dezvoltate. Substantivele alese pot avea în propoziții rol de subiect (S.) sau de părți secundare (A.).

Exercițiul 5: Arătați care sînt substantivele proprii și care sînt substantivele comune din textul unei lecții de geografie.

Exercițiul 6: Scrieți cîte două substantive proprii: nume de persoane, nume de animale, nume de orașe, nume de ape, nume de sate, nume de județe, nume de țări.

Exercițiul 7: Citiți rindurile următoare și explicați de ce sînt scrise cu literă mare unele substantive:

a) Marian, Florian și Nelu sînt buni școlari.

b) Ei se joacă uneori cu Lăbuș, cîinele vecinului.

c) Astăzi merg în excursie în orașul Alba-Iulia.

d) Vara trecută au făcut baie în riul Mureș.

e) În satul Humulești s-a născut marele povestitor Ion Creangă.

f) Ziua de 1 Mai este Ziua Internațională a Muncii.

g) Patria noastră, Republica Socialistă România, este o țară frumoasă și bogată.

h) Munții Carpați străjuiesc cu înălțimile lor pămîntul patriei noastre.

Exercițiul 8: Comparați substantivele din cele două coloane, arătați felul lor și motivați cele afirmate. Observați cum sînt scrise:

I	II
școlari	Marian, Florian, Nelu
cîinele	Lăbuș
orașul	Alba-Iulia
rîul	Mureș
satul	Humulești
povestitor	Ion Creangă
ziua	1 Mai
patria, țara	Republica Socialistă România
munții	Carpați

Dați și voi alte exemple de substantive comune și substantive proprii.

Dictare

a) De o parte și de alta a riului se-ntinde mîndra așezare a satului Broșteni. De aici încolo Bistrița se îmblînzește. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stînci împotriva ei, de trei ori puternicele-i valuri au trecut biruitoare...

Alexandru Vlahuță — *România pitorească*

b) Văzînd Făt-Frumos că Strîmbă-Lemne n-a făcut nici o ispravă, a hotărît să rămîie de pîndă Sfarmă-Piatră, iar el și cu Strîmbă-Lemne au pornit la vînat.

Numărul substantivelor

În Brașov este o mare uzină de tractoare.

În țara noastră sînt multe uzine.

Fiecare muncitor caută să îndeplinească planul și să-l depășească.

Muncitorii din Uzina „Grivița Roșie“ se întrec cu muncitorii din alte uzine.

Substantivele subliniate cu o linie: uzină, muncitor, arată un singur lucru sau o singură ființă dintr-o grupă de același fel.

Substantivele subliniate cu două linii: uzine, muncitorii, și-au schimbat forma, ca să arate mai multe lucruri, mai multe ființe de același fel.

— Deci substantivele pot denumi o singură ființă sau un singur lucru; schimbîndu-și forma, ele pot denumi mai multe ființe sau mai multe lucruri.

Substantivul are două numere:

numărul singular, cînd substantivul denumește o singură ființă sau un singur lucru;

numărul plural, cînd substantivul denumește mai multe ființe sau mai multe lucruri.

Să știm!

Exercițiul 1: Dați exemple de substantive la singular, schimbîndu-le apoi forma pentru plural:

Exemplu:

<i>singular:</i>	<i>plural:</i>
oraș	orașe

Exercițiul 2: Spuneți la ce număr sînt substantivele următoare:

cărămizi, compresor, mecanic, autocamioane, țevi, etaje, ferestre, balcoane, macara, bordură, ciocane; tinerețile, viile, mintea, silința, defilare, zugrăveli, vrajă, trimisul, uitare.

Exercițiul 3: Alcătuiți trei propoziții cu substantive la numărul singular și trei propoziții cu substantive la numărul plural.

Exercițiul 4: Schimbați substantivele subliniate de la numărul singular la numărul plural. Fiți atenți la acordul (legătura după înțeles) ce trebuie făcut între predicatul propoziției și subiect, cînd folosiți substantivul cu rol de subiect în propoziție, la plural:

Bolnavul vine la dispensar și primește îngrijirea medicală de care are nevoie. Medicamentul se ia numai după indicația medicului. Medicul veghează la patul bolnavului.

Exercițiul 5: Puneți substantivele aflate în paranteză la numărul plural:

- (Omul) merg pe stradă.
- Din toate direcțiile vin (mașina, troleibuzul, autobuzul).
- În crîng ciripesc (pasărea).
- (Satul) patriei noastre înfloresc din zi în zi.
- (Cîmpia) au înverzit o dată cu sosirea primăverii.
- (Țăranul) cooperatori sădesc roșiile.
- (Pionierul) dau o mîină de ajutor.

Întrebare: De ce substantivele din paranteză trebuie să aibă formă de plural în propozițiile de mai sus?

Exercițiul 6: Din *Dicționarul explicativ al limbii române*, de la paginile destinate cuvintelor ce încep cu litera *j*, scoateți 10 substantive și treceți-le la plural.

Exemplu: jachetă-jachete, jaluzeala-jaluzele, joc-jocuri ș.a.m.d.

Exercițiul 7: Din lecția de citire scoateți șapte substantive la numărul plural și treceți-le la singular.

Exercițiul 8: Puneți următoarele substantive la plural: *pionier, joc, uzină, tractor, om, basma, poveste, bob, popor, exercițiu, caiet, balon*. Alcătuiți cu ele propoziții simple și dezvoltate.

Scrierea corectă a cuvintelor

in care m este înainte de b și p

În limba română, cuvintele se scriu de obicei așa cum se rostesc. Sint însă și cazuri când trebuie să fim foarte atenți la scrierea și rostirea unor cuvinte.

Exercițiul 1: Citiți cu voce tare cuvintele din coloanele următoare și pronunțați corect grupurile de litere *mb* și *mp*:

1	2	3	4
<u>a</u> mbalaj	<u>c</u> ampion	<u>a</u> mbele	<u>c</u> impanzeu
<u>b</u> ombă	<u>c</u> impoi	<u>b</u> omboană	<u>c</u> umpărător
<u>e</u> mblemă	<u>i</u> mportant	<u>h</u> ambar	<u>i</u> mpresie
<u>i</u> mbold	<u>i</u> mpăduri	<u>i</u> mbrăca	<u>i</u> mpărat
<u>i</u> mbelșugat	<u>i</u> mpărțire	<u>i</u> mbăia	<u>i</u> mprejurare
<u>s</u> chimb	<u>i</u> mprejur	<u>a</u> mbiție	<u>l</u> ampă
<u>ț</u> ambal	<u>ș</u> ampanie	<u>u</u> mbra	<u>t</u> impul

Exercițiul 2: O coloană din cele patru date la exercițiul nr. 1 cuprinde numai substantive (nu și alte părți de vorbire). Care este aceea? La ce număr sint substantivele respective? Alcătuiți cu fiecare cite o propoziție simplă sau dezvoltată.

Exercițiul 3: Există un singur rînd de cuvinte (urmărit în fiecare coloană) unde sint numai substantive (nu și alte părți de vorbire). Care este acela? Arătați la ce număr este fiecare substantiv și schimbați-l la celălalt număr.

Am aflat că: Înainte de *b* și *p* se scrie *m*, nu *n*, cum se aude în rostirea nefngrijită.

Exercițiul 4: Găsiți, în lecțiile de citire, cuvinte în care există grupurile de litere *mb* și *mp*. Alcătuiți cu ele propoziții.

Exercițiul 5: Scrieți, în spațiul rămas gol, litera omisă din cuvintele: *î-băia, î-bărbăta, î-pacheta, î-prejur, î-boboci, î-bolnăvi, î-potrivă, î-prejurare, î-prospătare; u-plut; u-bră; pli-bă; li-bă.*

Texte pentru exerciții de dictare

a) Mircea și Adrian s-au împrietenit. Ei își fac lecțiile împreună. Ieri au fost la pădure. La umbra copacilor au găsit ciuperci. Au umplut coșulețele de nuiiele împletite. Au umblat mult prin pădure. Ce îmbujorați erau!

b) În timpul campionatului de handbal, echipa școlii noastre a îmbrăcat tricouri albastre.

Să pronunțăm și să scriem corect

A. Cuvinte care cuprind grupul de litere ea

Exercițiul 1: Citiți cuvintele de mai jos și scrieți-le apoi în caiete:

<u>a</u> ceasta	<u>c</u> heag	<u>f</u> ereastră	<u>a</u> leea
<u>c</u> eas	<u>c</u> heamă	<u>a</u> ngajează	<u>l</u> umea
<u>g</u> eam	<u>t</u> inichea	<u>f</u> urișează	<u>m</u> arțea
<u>l</u> eac	<u>g</u> heată	<u>u</u> mezeală	<u>s</u> eară
<u>ț</u> eavă	<u>v</u> eghează	<u>o</u> rășean	<u>s</u> earbăd

Exercițiul 2: În coloanele de cuvinte date la exercițiul nr. 1 sint două substantive ce denumesc fenomene ale naturii. Alcătuiți cu fiecare cite o propoziție dezvoltată.

Exercițiul 3: În exemplele date la exercițiul nr. 1 căutați substantivele care denumesc lucruri și treceți-le la numărul plural.
Exemplu: ceas — ceasuri,

Exercițiul 4: Observați cum s-a făcut despărțirea în silabe a cuvintelor din coloanele de mai jos:

<u>a</u> l-bă-s-trea-lă	<u>c</u> e-re-a-le
<u>u</u> -me-zea-lă	<u>a</u> -li-ne-at
<u>f</u> e-reas-tră	<u>i</u> m-per-me-a-bil
<u>c</u> eaș-că	<u>c</u> re-a-tu-ră
<u>s</u> ea-ră	<u>i</u> -de-al
<u>s</u> ea-mă	<u>r</u> e-al

Observație: În cuvintele din prima coloană, grupul de litere *oa* redă un grup de sunete rostite împreună.
În cuvintele din coloana a doua, literele *o* și *a* redau sunete (vocale) separate în rostire.

B. Cuvinte care cuprind grupul de litere *ia*

Exercițiul 5: Citiți cuvintele din coloanele următoare și fiți atenți la rostirea lor:

<u>pi</u> atră	dez <u>mi</u> ardă	cheltu <u>ia</u> lă
am <u>ia</u> ză	<u>mi</u> azănoapte	alcătui <u>ia</u> scă
via <u>ț</u> ă	<u>fi</u> are	înteme <u>ia</u> ză
<u>pi</u> ață	tă <u>ia</u>	îndo <u>ia</u> lă
bă <u>ia</u> t	trebu <u>ia</u>	mîntu <u>ia</u> lă

Exercițiul 6: a) Schimbați forma cuvintelor din coloana întâi astfel încît să arate mai multe ființe, lucruri sau fenomene ale naturii.

Exemplu: piatră — pietre, amiază — amiezi.

b) Despărțiți în silabe cuvintele:

nuia, amiază, mîntuială, piață, viață, croială, îndoială.

În aceste cuvinte, grupul de litere *ia* redă un grup de sunete rostite împreună.

c) Despărțiți în silabe și cuvintele:

triaj, liliac, aerian.

În aceste cuvinte, literele *i* și *a* redau sunete separate în rostire.

C. Cuvinte care cuprind grupul de litere *ie*

Observație: Scriem cu *ie*:

a) începutul unor cuvinte:

ied, ieftin, iepure, ieșire, ieri;

b) începutul silabelor ce urmează după o vocală:

ba-ie, che-ie, fe-me-ie, cla-ie

sta-tu-ie, vo-ie, tre-bu-ie, du-du-ie, vo-ie-vod;

c) tot cu grupul de litere *ie* se scriu și cuvintele următoare:

miei, miercuri, fier, piept, pierde, vieți.

Nu se scriu cu *ie*, ci numai cu *e*, deși se pronunță *ie*:
eu, el, ei, ele; ești, este, e, eram, erai, era, erați, erau;
meu, mea.

Exercițiul 7: Scrieți în caiete propoziții în care să folosiți aceste cuvinte:
dăruie, cheltuiește, ieri, iepure, anevoie, baie, ied, năruie, constru-
iește, fluier, greier, ieftin, ieșire, cuier.

D. Cuvinte care cuprind grupul de litere *oa*

Exercițiul 8: Să se copieze textul următor și să se observe cum sînt scrise cuvintele subliniate:

E 23 August, Ziua eliberării patriei. Coloanele pleacă în marș spre tribună. Oamenii poartă steaguri, flori, tablouri și lozinci. Sînt foarte veseli. Toți cîntă, fanfara doar bate tactul. Nimeni nu simte căldura dogoritoare a soarelui. A doua zi a fost zi de odihnă. O ploaie binefăcătoare a răcorit pămîntul.

Exercițiul 9: Despărțiți în silabe cuvintele:

coboară, doar, poate, domoală, frumoasă, miloasă, sfioasă, boabă, poartă, toartă.

Exercițiul 10: Puneți în locul punctelor cuvintele care lipsesc, luîndu-le din paranteză:

(noapte, strălucitoare, cheia, scrisoarea, mea, dumneavoastră, treia)

Afară-î... albă cu lună...

Eu vorbelor alese le-ncerc în taină...

Și scriu... asta, întîia... scrisoare,

Elevul... timid, din banca a...

Petre Ghelmez — *Învățătorul meu*

Exercițiul 11: Căutați, în lecțiile de citire, cuvinte care se scriu cu grupurile de litere: *ea, ia, ie, oa.*

Texte pentru dictare
(lucrare de control)

a) Adesea, avînd uşa deschisă, deschideam și fereastra. Din cauza curențului, a început să mă doară urechea. După o mică ceartă, mama a chemat doctorul. Acesta mi-a dat, ca leac, ceai și pastile. Iau cîte una pe zi: lunea, marțea, miercurea. Joia fac pauză. Vinerea și sîmbăta iau a cincea și a șasea pastilă.

b) Ieri, pe cîmpie, un iepure s-a speriat de o femeie care păzea un ied. Fugind de frică, iepurele a călcat pe un greier și ar fi făcut și baie, dacă nu sărea peste o iezătură.

c) Ca să ai succes în viață, nu învâța de mîntuială.

**Scrierea corectă a cuvintelor
care conțin consoana dublă „n” („nn”)**

Exercițiul 1: Citiți cu atenție propozițiile de mai jos și observați cum sînt scrise cuvintele subliniate:

1. Geta *innoadă* o panglică. 2. Cerul s-a *innorat*. 3. Mioara s-a *innoit* cu o rochie. 4. Au venit de la baltă *innămoliți*. 5. Am *innegrit* pantofii cu cremă neagră. 6. Vine noaptea. 7. Afară s-a *innoptat*.

Observație: Din unele cuvinte care încep cu consoana n se pot forma cuvinte cu alt înțeles, punînd în față pe în. Cuvintele astfel formate se scriu cu două litere n (nn).

Majoritatea cuvintelor noi, care se formează punînd pe în în față, exprimă acțiuni:

nămol — (a) <i>innămoli</i>	nod — (a) <i>innoda</i>
născut — <i>innăscut</i>	nou — (a) <i>innoi</i>
nebun — (a) <i>innebuni</i>	noapte — (a) <i>innopta</i>
negru — (a) <i>innegri</i>	nor — (a) <i>innora</i>
negură — (a) <i>innegura</i>	noroi — (a) <i>innoroi</i>

Exercițiul 2: Alcătuiți propoziții folosind cuvinte care conțin consoana dublă n. Scrieți-le în caiete!

Fiți atenți la următoarele cuvinte care se scriu cu un singur n, și nu cu nn (dublu):

înot — (a) <i>înota</i> — <i>înotător</i>	înece — (a) <i>îneca</i>
înalț — (a) <i>înălța</i> — <i>înălțător</i>	înainte, înapoi

Exercițiul 3: Dacă uniți în cu cuvintele de mai jos, ce cuvinte noi (cu alt înțeles) obțineți?

în + negru = (a) *înnegri*, *înnegrit*

în + nămol =

în + născut =

în + nobil =

în + nărav =

Notă:

Dacă nu vă e clar înțelesul vreunui cuvînt, căutați-l într-un dicționar al limbii române, citiți explicația dată și alcătuiți propoziții cu acest cuvînt.

Exercițiul 4: Găsiți cuvinte în care se aud vocale duble și se scriu cu literele respective duble.

Exemplu: alee, idee, licee; ființă, știință, fiindcă, alcool, cooperativă, zoologie etc.

Exercițiul 5: Scrieți după dictare textul de mai jos:

Pe cînd umbrele serii se lăsau și prinse a se înnopta, el ieși să înoate. Încercară să-l prindă, dar plasele erau înnodate. Săriră în nămol și se innămoliră de nu se mai cunoștea om cu om. Innădiră plasele și le azvîrliră în calea peștelui. Luciul apei se innegrise sub umbra norilor. Plecară la colibă.

Cuvinte care exprimă însușiri

Exercițiul 1: Citiți textul următor și observați ce exprimă cuvintele scrise cursiv:

Pe mușchiul *gros*, *cald* ca o blană a pămîntului, căprioara sta lîngă iedul ei. Acesta și-a întins capul cu botul *mic*, *catifelat* și *umed* pe spatele mamei, și, cu ochii *închiși*, se lasă dezmiardat. Căprioara îl linge și limba ei *subțire* culcă ușor blana *moale*, *mătăsoasă* a iedului.

Emil Gârleanu — Căprioara

Exercițiul 2: În textul de mai jos, cuvintele subliniate exprimă însușiri ale unor substantive. Care sint aceste substantive?

O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului lângă poartă; și-n aerul cel curat al serii tremurau din palat cîntece mîndre și senine.

Mihai Eminescu — *Făt-Frumos-din-Lacrimă*

Exemplu: aurită — exprimă însușirea substantivului luntre și-i înțelege înțelesul.

Exercițiul 3: Alegeți, din paranteză, cuvintele care exprimă însușirile cele mai potrivite pentru substantivele date:

carte, floare, pădure, rîu, școlar, poveste, lup, leu, pisică, cîine, vulpe, iepure (roșie, frumoasă, tînără, mare, harnic, ilustrată, flămînd, fioros, sălbatică, rău, vicleană, fricos).

Exemplu: carte *ilustrată*.

Exercițiul 4: Găsiți pentru substantivele date mai jos cuvintele care să exprime însușirile cele mai potrivite. Alcătuiți cu ele propoziții dezvoltate:

albinele, soarele, pîinea, norii, bursucul, marinar, cioban, gheață, grădină, luntre, tricou, perete, autobuz, stradă.

Exercițiul 5: Pentru cuvintele date mai jos, care exprimă însușiri, găsiți substantivele cele mai potrivite:

verde, senin, vesel, plăcut, înalt, liniștit, acrișor, roșu, mică, frumos, interesantă, atractivă, plictisitoare.

Exercițiul 6: În dreptul cuvintelor ce exprimă însușirile fetei moșului, puneți cuvinte care exprimă însușirile fetei babei din poveste:

<i>Fata moșului</i>	<i>Fata babei</i>
frumoasă	urită
harnică
ascultătoare
bună

Exercițiul 7: Scrieți cuvinte care să exprime însușiri contrare celor arătate în exemplele de mai jos:

pădure deasă — rară	cer senin —
drum îngust —	vînt rece —
traistă grea —	amurguri timpurii —
mere dulci —	dimineți urîte —

Exercițiul 8: Pentru cuvintele următoare, care exprimă însușiri, găsiți substantivele care li se potrivesc:

Exemple:

albă, rece, pufoasă, cristalină = zăpadă
mică, vioaie, gureșă, cenușie, zburătoare =
silitor, curajos, disciplinat, atent =
limpede, întinsă, albastră, nesfîrșită =
lungă, dreaptă, pavată, curată =
neagră, liniată, ștearsă =

Adjectivul

Trei zile bătuseră vînturi *sunătoare* de la miazăzi. Băiatul cel *mititel* al lui Dumitru Onișor ieșise cu șase oi la mugurul *proaspăt* al primăverii.

Era un copilaș *palid* și *mărunțel* și tira pe pămîntul *reavăn* niște ciubote *grele* ale unui frate *mai mare*. Ridică spre mine ochii *trîști* și-și scoase anevoie din cap pălărioara *veche*, *pleoștită* ca o ciupercă. Îmi dădu „*bună ziua*“ c-un glas *moale*, în care parcă suna o suferință *timpurie*, apoi, acoperindu-se, ridică deasupra oilor toiegele *alb*, îndemnîndu-le spre crîng.

Mihail Sadoveanu — *Un om năcăjit*

În textul de mai sus distingem substantive care denumesc ființe, însoțite de cuvinte care le exprimă însușirile: băiatul *mititel*, copilaș *palid* și *mărunțel*, frate *mai mare*.

Distingem, de asemenea, substantive care denumesc lucruri, însoțite de cuvinte care le exprimă însușirile: amurgul *proaspăt*, pămîntul *reavăn*, ciubote *grele*, ochi *trîști*, glas *moale*, toiegele *alb*.

Mai găsim, în textul nostru, și substantive ce denumesc fenomene ale naturii, însoțite de cuvinte care le exprimă însușirile: vînturi *sunătoare*, umbră *cenușie*, ziua *bună*.

Cuvîntul „suferință“ e tot substantiv (denumește o stare sufletească) și este însoțit de o însușire: *timpurie*.

Și cuvintele care exprimă însușiri ale substantivelor sint părți de vorbire.

Să știm!

Partea de vorbire care exprimă însușiri ale ființelor, lucrurilor, fenomenelor naturii se numește **adjectiv**.

Exercițiul 1: Dați exemple de adjective care să exprime: culoarea, gustul, mărimea, forma și alte însușiri ale substantivelor.

Exercițiul 2: Subliniați adjectivele din versurile următoare:

Cu părul nins, cu ochii mici

Și calzi de duioșie

Aievea parc-o văd aici,

Icoana firavei bunici

Din frageda-mi pruncie.

Ștefan Octavian Iosif — *Bunica*

Exercițiul 3: Copiați propozițiile de mai jos, completând punctele cu adjectivele potrivite:

a. Paza ... (care?) trece primejdia ... (care?)

b. Buturuga ... (ce fel de?) răstoarnă carul ... (ce fel de?)

c. Ziua ... (ce fel de?) se cunoaște de dimineață!

d. Mița ... (care?) zgîrie rău.

Exercițiul 4: Puneți întrebările potrivite la care să răspundă adjectivele din textul de mai jos. Nu uitați: întrebarea se adresează substantivului a cărui însușire o exprimă adjectivul.

Vor răsuna cîntările măiastre,

Partid iubit, slăvindu-ți lupta ta,

Ca semn fierbinte al iubirii noastre

Și roșii flori în dar noi îți vom da.

Gheorghe Tomozei — *Partidului iubit*

Exercițiul 5: Continuați lista de mai jos a adjectivelor cu sens contrar:

sincer — mincinos

harnic —

blînd — sever

cutezător —

ordonat —

guraliv —

ascultător —

modest —

Exercițiul 6: Construiți propoziții în care să folosiți, pe rînd, adjectivele: harnic, stăruitor, înțelept, folositor, însemnat, pitoresc, limpede.

Notă: Se cere ca adjectivul să fie parte secundară de propoziție lângă subiect sau altă parte secundară de propoziție, în următoarea ordine: S.A.P.; S.P.A.A.

Exercițiul 7: Din lecția de citire *Visul împlinit* scoateți șapte adjective împreună cu substantivele pe care le însoțesc.

Exemplu: adunarea — *națională*, poporului — *român*,

Legătura adjectivului cu substantivul după înțeles

Exercițiul 1: Citiți propozițiile următoare și observați legătura după înțeles dintre adjectivele și substantivele subliniate:

În fața porții crește un plop înalt.

În rînd cu el sînt și alți plopi înalți.

Pe malul lacului e o salcie înaltă.

Ceva mai departe se văd și alte sălci înalte.

Pe terenul de sport s-a construit un turn înalt.

Pe mai multe terenuri am văzut astfel de turnuri înalte.

În propozițiile de mai sus observăm că sînt trei substantive: *plop*, *salcie*, *turn*, și un adjectiv care le însoțește. Fiecare substantiv își schimbă forma în propoziții după număr: *plop* — *plopi*; *salcie* — *sălci*; *turn* — *turnuri*. Adjectivul *înalt*, care le însoțește, își schimbă și el forma după numărul substantivelor.

Să fim atenți!

Adjectivul are același număr ca substantivul pe care îl însoțește.

Exercițiul 2: Citiți textul următor și spuneți la ce număr sînt adjectivele subliniate. Cum aflați numărul adjectivului?

Oamenii învățați cercetează locurile necunoscute. Mine noi se deschid. Zăcămintele ascunse sînt puse în valoare. Oamenii vrednici lucrează cu însuflețire. Ni-i dragă patria bogată și frumoasă! În ea trăiește un popor harnic și priceput: poporul român. Prin munca lui neobosită, planurile cincinale sînt depășite. Trăim o copilărie fericită. Mulțumim partidului drag!

Exercițiul 3: Luați, dintre paranteze, adjectivele date și puneți-le lângă substantivele potrivite ca înțeles:

Copiii adună cireșe... . Un vînt... bate încet. Stelele... ies pe cer. Crenguțe... se leagănă în aer. Mirosul... al florilor pătrunde pe fereastra... . Ionel are caietele... și cărțile... . (învelite, curate, parfumat, coapte, răcoritor, înflorite, strălucitoare, deschisă).

Exercițiul 4: Puneți adjectivele de mai jos la numărul plural și apoi scrieți-le în caiete:

acru, mititel, lată, bună, mititică; verde, cuminte, moale, dulce, rece, tare, mare, mic, limpede, galben, nou, viteaz, ordonat, strămoșesc.

Exemplu: verde - verzi.

Exercițiul 5: Din versurile de mai jos scoateți adjectivele și arătați legătura lor cu substantivele al căror înțeles îl întregesc:

Peste fagi cu vîrfuri sure	Dar în urmă-i, din tufișuri,
A căzut amurgul rece,	De prin tainice-ascunzișuri,
Înserarea mută trece	Se ivesc pe jumătate
Furișată prin pădure.	Păsărele ciufulite,
.....	Alarmate
A venit ...	Și-ngrozite:
Dinspre cîmpie	Cine-i?... Ce-i?... Ce-a fost pe-aici?
Vuiet greu de fierărie	Ciripesc cu glasuri mici
Se destramă în tăcere,	Cinteze și pitulici.
Scade-n depărtare,
Piere ...	

George Topîrceanu — *Acceleratul*

Exemplu: sure = *adjectiv, exprimă însușirea substantivului vîrfuri, numărul plural (la singular: sur).*

Exercițiul 6: Schimbați forma adjectivei din paranteză în așa fel încît să realizați legătura după înțeles cu substantivele pe lângă care stau și pe care le întregesc:

- Cu bucățele (mic) se prind pești (mare).
- Merele (putred) strică și pe cele (bun).
- Adună bani (alb) pentru zile (neagră).

Exercițiul 7: Completați punctele cu adjectivele potrivite:

- Școlarul.....bucură pe părinți și pe tovarășul învățător.
- Școlarul.....supără pe părinți și pe tovarășul învățător.

Două puncte (:)

Iarnă. Noapte lucie pe o lume ca din *povești*: copaci de zahăr, cîmp de cristal, iaz de oglindă...

Încet, ascultînd, ispitînd, iepurașul a ieșit tiptil-tpitil din curătură și, cînd a ajuns la margine și a văzut întinderea lucie de zăpadă, a început să sară de *bucurie*:

— Poate mai întîlnesc un prieten, își zise iepurașul...

Iepurașul împietri de *groază*: chiar de lîngă el se întinse pe pămînt o arătare cu două coarne grozave.

Emil Gârleanu — *Fricosul*

În textul de mai sus, după cuvîntul *povești* s-au pus două puncte, deoarece urmează o *enumerare* (o înșiruire de nume); după cuvîntul *bucurie* s-au pus două puncte, pentru că se reproduc cuvintele care exprimă gîndul iepurașului; după cuvîntul *groază* apar două puncte, deoarece urmează o explicație dată de scriitor.

Deci:

Două puncte se pun: înaintea reproducerii cuvintelor cuiva, înaintea unei enumerări sau a unei explicații.

Exercițiul 1: Alcătuiți trei exemple în care: a) să fie reproduse cuvintele cuiva; b) să urmeze o enumerare; c) să urmeze o explicație. Scrieți aceste exemple folosind două puncte.

Exercițiul 2: Puneți, în locul parantezelor, semnele de punctuație omise:

- Baiazid, privind la dînsul, îl întrebă cu dispreț ()
() Ce vrei tu ()
() Noi () bună pace () Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

Mihai Eminescu — *Scrisoarea III*

- O compunere trebuie să aibă următoarele părți () introducere, cuprins și încheiere.
- Substantive proprii () Iorgu, Roibu, Marte, Peneș Curcanul, 23 August, 1 Mai, Ion Creangă.
- Substantive comune () om, cal, planetă, erou, sărbătoare, scriitor.
- Adjective () harnic, sprinten, depărtată, viteaz, națională, internațională, însemnat.

Exercițiul 3: Stabiliți legăturile gramaticale între exemplele date la punctele c, d, e. Cuvintele se iau în această ordine: Iorgu — om — harnic
Roibu — cal — sprinten
Marte — planetă — depărtată

Temă:

Scrieți după dictare prima parte a textului *O glumă*. Fiți atenți la semnele de punctuație folosite!

O glumă

În fața unei table școlare vechi se aflau ghidul și elevii unei școli. Veniseră să viziteze muzeul. Ghidul muzeului zise:

— Priviți această tablă! Este foarte veche, are nu mai puțin de cinci sute de ani!

Sorin, elevul cel mai glumeț din clasă, adăugă:

— Aceasta nu-i nimic! Noi avem la școală o tablă care are cel puțin trei mii de ani!

Ghidul întrebă foarte mirat:

— De unde ați procurat-o?

Sorin răspunse:

— Eu nu știu. Dar au cunoscut-o și bunicii bunicilor noștri.

Ghidul, și mai mult mirat:

— Dar ce fel de tablă este aceasta?

Și Sorin îl lămuri:

— Tabla înmulțirii.

Au râs toți, a râs și ghidul de gluma lui Sorin.

În muzeu au mai văzut: bănci școlare vechi, tablouri, manuale, rechizite școlare, coji de nucă, boabe, pietricele și alte obiecte.

Era muzeul școlii de altădată.

Pronumele**Exercițiul 1:**

În drum spre casă, Sorin discută cu Mihăiță, noul său coleg de bancă:

— Eu sint fiu de miner. Tata lucrează într-o mină din Valea Jiului. El este fruntaș în muncă. Tu nu-l cunoști. Tovarășii lui de muncă l-au ales șef de echipă. El este unul dintre cei mai harnici mineri. Mie îmi place mult meseria de miner. Tata mă va face și pe mine miner. Am să ți-l arăt și ție într-o zi. Mama este și ea muncitoare, dar textilistă.

În textul de mai sus, cuvintele subliniate sînt folosite în locul unor substantive: *Sorin, tata, Mihăiță, mama.*

Cuvintele *eu, mie, îmi, mă, mine* țin locul substantivului *Sorin*, numele băiatului care vorbește. Cuvintele *tu, ți, ție* se află în locul substantivului *Mihăiță*. Cuvintele *el, -l, lui, l-* țin locul substantivului *tata*, iar cuvîntul *ea* ține locul substantivului *mama*.

Exercițiul 2: Arătați în locul căror substantive se află cuvintele subliniate în textele de mai jos:

- a) Cu hăinuțele călcate, Și apoi spre crîng pornim
Cu rochițele curate, Noi și voi, și ei și ele
Cu codițele pe spate,
Eu și tu, și el și ea Să culegem floricele,
Mergem toți la școală, da? Să ne veselim.

b) — Bună ziua, cumătră! Tiii da ce mai de pește ai! Dă-mi și mie, că taaa...re mi-i poftă!

— Ia mai pune-ți pofta-n cui cumetre, că doar nu pentru gustul altuia m-am muncit eu. Dacă ți-i așa poftă, du-te și-ți moaie coada-n baltă ca mine și-i avea pește să măninci.

Ion Creangă — *Ursul pîclit de vulpe*

Exercițiul 3: Alcătuiți propoziții dezvoltate cu pronumele: *eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele*.
Pronumele date să aibă rol de subiect sau parte secundară de propoziție.

Exercițiul 4: Recitiți textul de la exercițiul 2, punctul b. Este un fragment din *Ursul pîclit de vulpe*, de Ion Creangă.
Observați cum apar scrise pronumele. De ce?

Observații:

Pronumele apare în scris: a) fie ca un cuvînt întreg de sine stătător: *eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele, mie, mine, ne, nouă, ție, îți, tine, te, vouă, vă, lui, lor etc.*;

b) fie ca un cuvînt scurtat care, atunci cînd se rostește împreună cu un cuvînt alăturat, se scrie cu liniuță de unire: *-mi, -mă, ți-, -te, -vă, ne-, -i, -l, le- etc.*

Exercițiul 5: Alcătuiți propoziții dezvoltate folosind și cuvintele de mai jos. Scrieți-le în caietele voastre:

mi-a spus, nu-ți cer, văzîndu-l, ne-a dat, i-a zis, îmi pare, îți dau, și l-oi da, scoală-te, l-a învățat, mi-a citit, v-ați jucat.

Exercițiul 6: Copiați propozițiile de mai jos și puneți în locul parantezelor pronumele omis, care să răspundă la întrebarea din paranteză:

- a) Ia vino să- (cui?) arăt o carte!
- b) (cine?) încerca să-i explice lecția.
- c) (cine?) vei povesti ceva interesant.
- d) Eu merg (cu cine?) la cinematograful.
- e) (cine?) rămîne acasă.
- f) (cine?) am fost la munte.
- g) (cine?) unde ai fost în vacanță?

Texte pentru dictare

Cele două capre

a) Două capre se întîlniră pe o punte. Ele se luară la ceartă:
— Fă-mi loc, să trec! zise una.
— Nu-ți fac, fă-mi tu mie! răspunse a doua.
— Lasă-mă, că eu am pășit prima pe punte!
— Dă-te la o parte, că sînt mai bătrînă ca tine! Au ajuns la bătaie și au căzut în apă.

b) Bătrînica stătea pe afară și tot întreba pe oamenii care ieșeau:

- Și ție ți-a dat?
- Și mie.
- Și ție, Petre?
- Și mie, lele Măriucă.

Bătrîna înghițea noduri, că-i tot veneau noduri în gît.

Ion Agârbiceanu — *Iarnă grea*

Numeralul

Exercițiul 1: Arătați ce exprimă cuvintele subliniate în textul:

- Ai avut dumneata *două* pîni?
- Da, domnule judecător, *două* am avut.
- Tovarășul dumitale avut-a *trei* pîni?
- Da, domnule judecător, *trei* a avut.

Ion Creangă — *Cinci pîni*

În acest text, cuvintele subliniate: *două* (pîni), *două*, *trei* (pîni), *trei* arată un număr, numărul pînilor.

Și cuvintele de acest fel sînt părți de vorbire. Ele sînt cunoscute de noi ca numere.

Să știm!

Partea de vorbire care exprimă un număr sau arată numărul substantivelor se numește **numeral**.

Observație:

Numeralul se află punînd una din întrebările: cît?, cîtă?, cîți?, cîte?

Exercițiul 2: Puneți întrebarea corespunzătoare ca să aflați numerele de la exercițiul nr. 1.

Exemplu: cîte găini? — zece; cîți cucuși? — doi; cîți miei? — doi; cîți dulăi? — unu etc.

Exercițiul 3: Alegeți numerele din textul problemei următoare: C.A.P. „Unirea“ a trimis pe piața orașului: două sute patruzeci și cinci de kilograme de legume și patru sute kilograme de cartofi. Ce cantitate de produse a trimis C.A.P.-ul pe piață?

Exercițiul 4: După modelul dat mai jos, alegeți toate numerele din textele date la exercițiile 1 și 3 și scrieți-le în cifre.

Exemplu: zece — 10; paisprezece — 14; două sute patruzeci și cinci — 245 ș.a.m.d.

Exercițiul 5: Dacă ați fost foarte atenți la rezolvarea exercițiului nr. 4, ați putut observa și cum se scriu în litere numeralele. Scrieți în litere numeralele: 7, 12, 16, 30, 70, 100, 800, 34, 123, 875, 1 000, 9 000, 1 420, 1 786.

Observație: a) *Numeralele de la unu la nouăsprezece inclusiv se scriu într-un cuvânt. Tot într-un cuvânt se scriu numeralele formate numai din zeci și numeralele: sută, mie, milion.*
b) *Celelalte numerale sînt compuse și se scriu separat, așa cum le auzim: o sută douăzeci și trei, o mie șapte sute optzeci și șase.*

Exercițiul 6: Alcătuiți propoziții cu numeralele: 18, 29, 93, 142, 200 (le veți scrie cu litere). Scrieți propozițiile în caiete.

Exercițiul 7: Scrieți cu litere propozițiile: $9 \times 7 = 63$, $14 + 17 = 31$, $268 + 321 = 589$, $999 + 1 = 1\ 000$. Căutați subiectul și predicatul fiecărei propoziții alcătuite de voi. Ce fel de propoziții sînt?

Exercițiul 8: Alcătuiți o scurtă compunere *O zi pe stadion*, în care să folosiți numeralele: unsprezece, șapte, douăzeci și doi, optzeci și șase, trei sute.

Text pentru dictare:

Împărțirea timpului

O zi și o noapte au douăzeci și patru de ore. Noi stăm la școală patru ore pe zi. Săptămîna are șase zile de lucru. Într-o lună sînt treizeci sau treizeci și una de zile. Luna februarie e mai mică, are douăzeci și opt sau douăzeci și nouă de zile. Anul întreg are douăsprezece luni, adică trei sute șizeci și cinci de zile. Cînd luna februarie are douăzeci și nouă de zile (din patru în patru ani), anul are și el trei sute șizeci și șase de zile.

Verbul

A c a s ă

Bunica *împletește* ciorapi. PISOIUL *se joacă* cu ghemul. Bunicul *a săpat* în grădină. Acum *stă liniștit*. *Așteaptă* ziarul. Nepotul *aleargă* prin curte. Grivei *latră*. Tata *vine* de la fabrică. Mama *pregătește* masa. Toți *vom mânca*. Tacîmurile *sînt* pe masă. Piinea *e* în coșuleț.

Cuvîntul *împletește* arată acțiunea făcută de bunica. Cuvîntul *se joacă* arată acțiunea făcută de pisoi. Cuvîntul *a săpat* arată acțiunea făcută de bunic. Cuvintele *stă* și *așteaptă* arată stările în care se află bunicul. Cuvintele: *aleargă, latră, vine, pregătește, vom mânca* arată acțiuni săvîrșite de nepot, Grivei, tata, mama, noi.

Cuvîntul *sînt* arată că tacîmurile se află (există) pe masă. Cuvîntul *e* arată că piinea se află în coșuleț.

Și aceste cuvinte sînt *părți de vorbire*.

Să știm!

Partea de vorbire care exprimă acțiunea, starea și existența ființelor, lucrurilor, fenomenelor naturii se numește **v e r b**.

Exercițiul 1: Dați exemple de verbe care să arate acțiunea, starea și existența substantivelor.

Exercițiul 2: Subliniați verbele din textul următor:

— Tată, am crescut în palatele tale, m-am plimbat prin grădina aceasta de atîtea ori și am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinii, dar n-am gustat niciodată din ele. Acum au dat în copt, dă-mi voie ca noaptea să păzesc eu și mă oblig că voi pune mîna pe acel tîlhar care ne jefuiește.

Petre Ispirescu — *Prîslea cel voinic și merele de aur*

Exercițiul 3: Din primele zece rînduri ale lecției de citire *Monumentul de la Putna* alegeți verbele și spuneți ce arată fiecare.

Exercițiul 4: Din textele de mai jos alegeți verbele și spuneți ce arată ele. Alcătuiți propoziții cu aceste verbe:

a) Pe Dealul Feleacului
Merge oastea Iancului.
Pușcă Iancu prin butuci,
Fug domnii fără papuci;
Dă Iancu cu tunurile
De răsună dealurile.

Cîntec popular din Transilvania

b) Elevul de serviciu șterge praful, udă florile, aerisește clasa, pune cretă la tablă, controlează ținuta copiilor la intrarea acestora în școală.

c) Sar deodată,
Dau cu ciocul.
Cad alături,
Schimbă locul.
Bat din aripi,
Dau din gheare.
Unul cade,
Altul sare...
Iar s-atacă...
Iar se pișcă...
Dar deodată nu mai
mișcă...

George Topîrceanu

Exercițiul 5: Alcătuiți propoziții cu verbele: *crește, va obține, aș vrea, scrie, se leagănă, am părăsit, să stricați, desenam, aș zbura.*

Întrebare: Ce rol au în propoziții verbele?

Exercițiul 6: Completați spațiile punctate cu verbele potrivite. Ce rol au în propoziții verbele introduse de voi?

- a) Cine... după doi iepuri ...nici unul.
- b) Cind doi, al treilea... .
- c) Leneșul mai mult ..., scumpul mai mult... .
- d) Cine de dimineață, departe

Exercițiul 7: Dacă ați avea de alcătuit o compunere pe tema *Munca în grădina de legume*, ce verbe ați folosi? Motivați alegerea fiecărui verb.

Exercițiul 8: Citiți cu atenție textul următor și gândiți-vă cind are loc acțiunea arătată de fiecare verb subliniat:

În clasă

Eu citesc la geografie. Tu arăți la hartă. Tovarășa învățătoare intră în clasă. Noi stăm în picioare. Începe lecția. Ionel răspunde primul. Azi învățăm despre bogățiile județului nostru.

Observație: Acțiunea arătată de fiecare din verbele: *citesc, arăți, intră, stăm, începe, răspunde, învățăm* are loc chiar acum, în momentul în care vorbim, adică în prezent.

Exercițiul 9: Dați exemple de verbe care exprimă acțiuni ce au loc în momentul cind vorbim.

Exercițiul 10: Din lecția de citire alegeți verbele ale căror acțiuni au loc în momentul vorbirii.

Exercițiul 11: Citiți cu atenție textul următor și gândiți-vă cind are loc acțiunea arătată de verbele subliniate:

În clasă

Eu citeam la geografie. Tu arătai la hartă. Tovarășa învățătoare a intrat în clasă. Noi ne-am ridicat în picioare. A început lecția. Ionel a răspuns primul. Învățasem despre bogățiile județului nostru.

De data aceasta, verbele: *citeam, arătai, a intrat, ne-am ridicat, a început, a răspuns, învățasem* arată acțiuni care au avut loc înainte de momentul vorbirii.

Exercițiul 12: Dați exemple de verbe care să arate acțiuni ce au avut loc înainte de a veni la școală. Alcătuiți cu ele propoziții.

Exercițiul 13: Din textul următor alegeți verbele care arată acțiuni ce au avut loc înainte de momentul vorbirii:

Așa, furtuna odată m-a prins în căsuța din poiană... Parcă voiau să-și smulgă rădăcinile din pământ, așa se frământau plopii cenușii de la marginea poienii; iar fagii bătrini se cutremurau minioși, se aplecau prelung și iar se îndreptau, pe cind printre ei, ca pe niște cărări ghețoase, din inima codrului zvicnea, cu vârtejuri, cu frunze spulberate, cu găteie, minia furtunii.

Mihail Sadoveanu — *Codrul*

Exercițiul 14: Schimbați verbele următoare, astfel încit să arate acțiuni ce au avut loc înainte de momentul vorbirii:

alunec, acopăr, ajung, tac, deznod, șed, desfund, spargi, măhuri, scrii, pricepi, răsplătești, vislești, vede, răsună, clocotește, zăvoarăște, înșiră, drege.

Exemplu: *alunec — alunecam, alunecai, am alunecat, alunecasem.*

Exercițiul 15: În textul de mai jos găsiți verbele care arată acțiuni făcute înainte de momentul vorbirii și acțiuni care au loc în momentul vorbirii:

— Dragul meu, zise tată-său, atîția oameni voinici au păzit și n-au făcut nici o ispravă; doresc prea mult la masa mea măcar un măr din acest pom care m-a ținut atîta sumă de bani...

după Petre Ispirescu — *Prislea-cel-Voinic și merele de aur*

Observație: Verbele care arată acțiuni ce au loc înainte de momentul vorbirii pot să apară sub forma unui singur cuvînt: citeam, citisem, citirăm, dar pot să apară și sub o formă compusă din două cuvinte: am citit, ai scris, au învățat, ați desenat.

Exercițiul 16 : Citiți cu atenție textul următor. Arătați cînd are loc acțiunea exprimată de fiecare verb subliniat:

În clasă

Eu voi citi la geografie. Tu vei arăta la hartă. Cînd tovarășa învățătoare ne va asculta, noi vom ști lecția. Vom răspunde din lecția de azi. Vom învăța o lecție nouă.

Verbele: *voi citi, vei arăta, va asculta, vom ști, vom răspunde, vom învăța* arată acțiuni care se vor face după momentul vorbirii.

Observație:

Verbele care exprimă acțiuni ce vor avea loc după momentul vorbirii se cunosc ușor după cuvîntul care le însoțește: **voi învăța, vei învăța, va învăța, vom învăța, veți învăța, vor învăța.**

Exercițiul 17 : Dați exemple de verbe a căror acțiune să aibă loc după momentul vorbirii.

Exercițiul 18 : Alegeți din textul lecției de citire verbele care arată acțiuni ce se vor face după momentul vorbirii.

Exercițiul 19 : Schimbați verbele următoare, astfel încît să exprime: *a)* acțiuni făcute înainte de momentul vorbirii și *b)* acțiuni ce se vor face după momentul vorbirii:

alcătuieste, amîna, invoiește, apune, destelenește, prevede, frămîntă, stăruie, înscrie, scrie, tărăgănează, sprijină, cîntă, potrivește, răstoarnă.

Exemplu:

acțiuni ce au loc în momentul vorbirii:	acțiuni ce au avut loc înainte de momentul vorbirii:	acțiuni ce vor avea loc după momentul vorbirii:
---	--	---

<i>alcătuieste</i>	<i>a alcătuit, alcătuieste</i>	<i>va alcătui</i>
<i>amîna</i>	<i>a amînat, amînase</i>	<i>va amîna</i>

Exercițiul 20 : Alegeți verbele din versurile de mai jos și spuneți cînd are loc acțiunea:

Cîntec de 1 Mai

Rîde iarăși primăvara
Peste cîmpuri, peste plai;
Veselia umple țara
C-a venit Întîi de Mai.

Înfrățiți azi cu țărani
Muncitorii-n joc și cînt,
Prăznui-vor în toți anii
Libertatea pe pămînt.

Muncitorii au pornit
Și-ntr-un gînd s-au înfrățiț,
Și ei azi sărbătoresc
1 Mai muncitoresc.

Peste mări și peste țări,
Se adună pe cărări
Lumea toată în alai
Pentru al nostru-ntîi de Mai.

Exemplu: ride = verb cu acțiune în momentul vorbirii.

Exercițiul 21 : Arătați ce verbe se pot folosi într-o compunere cu titlul *O vizită la livada Cooperativei Agricole de Producție.*

Exercițiul 22 : Alegeți, dintre paranteze, verbul care arată acțiunea cea mai potrivită pentru fiecare din substantivele următoare:

sirenele, mașinile, muncitorii, motoarele, strungarii, nituatorii, vopsitorii, cuptoarele, aerul, ziua, lucrul (a trecut, lucrează, nituiesc, vopsesc, strunjesc, ard, sună, s-a încălzit, pornesc, duduie, încetează).

Exercițiul 23 : Înlocuiți întrebările din paranteză cu verbele care lipsesc:

De dimineață (ce fac?) voios la școală. (ce fac?) în școală o dată cu ceilalți colegi din clasă. Ne (ce facem?) spre sala de clasă. Ne (ce facem?) fiecare la locurile noastre și (ce facem?) în liniște pe tovarășa învățătoare.

Exercițiul 21 : Schimbați cuvintele din propozițiile următoare, în așa fel încît verbele să arate acțiuni ale mai multor ființe sau lucruri:

Eu *merg* la școală. *Sînt* elev în clasa a III-a. În stație *s-a oprit* autobuzul. *Mă urc* și eu. *Ajung* la timp la școală. *Aștept* prima oră. *Deschid* manualul. *Citesc* lecția în liniște. Pe stradă *se aude* tramvaiul.

Exemplu: *Noi mergem la școală.*

Exercițiul 25: Schimbați verbele subliniate în așa fel ca acestea să arate acțiuni ale unei singure ființe, ale unui singur lucru:

Ne plimbăm prin parc. Pe lac *plutesc* bărcile. Copiii *fug* pe alei. În fund *se văd* cuștile cu animale sălbatice. Urșii *privesc* printre gratiile de fier. Vulpile *stau* culcate cu botul pe labele din față. Papagalii *vorbesc* în legea lor. Sticleții *au tăcut*. Trecătorii *se opresc* și *privesc*.

Exemplu: Mă *plimb* prin parc.

Părți de vorbire învățate: substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul și verbul

Exercițiul 1: Din poezia de mai jos au fost omise unele cuvinte. Găsiți-le și adăugați-le. Arătați apoi ce sint ca părți de vorbire aceste cuvinte omise:

I a r n a

Fulgii mari cobor alene	O cărare subțirică
Din văzduhul...	Printre dealuri se...
Și s-așază în...	Iar o săniuță...
Peste cîmpul...	Iute, dealul il...

Casele par adormite,
Iar din coșuri iese...
Și-n coloane... ,
Către cer își află...

Atenție!

După ce ați scris aceste cuvinte, verificați, cu ajutorul celor date mai jos, dacă sint cuvintele omise: *innorat, troiene, înghețat; strecoară, mică, coboară; fumul, răsucite, drumul.*

Exercițiul 2: Alegeți, din textul următor, numai substantivele și spuneți tot ce-ați învățat despre ele:

Zicînd așa — apucă vulpea de după cap și tîrînd-o pînă la car, se opinteste ș-o aruncă deasupra peștelui. Apoi strigă la boi:
— Hăis Joian, cea Bourean! Boii pornesc.

I o n C r e a n g ă — *Ursul picilit de vulpe*

Exemplu: vulpea = *subst. comun, nr. sing., parte secundară de propoziție.*

Exercițiul 3: Alegeți adjectivele din textul de mai jos și arătați tot ce-ați învățat despre ele:

Oriincotro te-ai uita, vezi culori felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încîntător farmecă vederea: stînci prăpăstioase, munți uriași ale căror vîrfuri mîngie nourii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gîrle a căror limpede apă curge printre cîmpiile înflorite, piraie repezi care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stînci de piatră ce plac vederii și o spăimîntă totdeauna.

N i c o l a e B ă l c e s c u — *Ardealul*

Exemplu: felurite = *adj., nr. plural, la fel ca subst. culori, cu care se leagă prin înțeles, parte secundară de propoziție.*

Exercițiul 4: Scoateți pronumele și numeralele din textele următoare și precizați rolul lor în propoziții:

- a) — Auzit-ați ce-am spus eu?
— Da, mămucă, ziseră ei.
— Pot să am nădejde în voi?
— Să n-ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte ieziilor cei mai mari. Noi sîntem o dată băieți și ce-am vorbit o dată, vorbit rămîne.
— Dacă-i așa, apoi veniți la mine să vă sărute mama.

I o n C r e a n g ă — *Capra cu trei iezi*

- b) ...și unde nu s-apucă de însemnat la greșeli cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, pînă la douăzeci și nouă.

I o n C r e a n g ă — *Amintiri din copilărie*

Temă: Din ce este alcătuită limba noastră? Ce-am învățat că sînt cuvintele limbii? Cîte părți de vorbire am învățat? Care sînt? Ce alcătuim cu ajutorul cuvintelor? Ce devin părțile de vorbire în propoziție?

Arătați din ce sînt alcătuite propozițiile de mai jos, folosind modelul de la p. 72:

1. A venit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig, la noi la Humulești.
2. Benzina, motorina, păcura, uleiurile și parafina se extrag din petrol.
3. Îngrășămintele sporesc rodnicia pămîntului.

Exemplu:

Cuvîntul	Ce parte de vorbire este	Ce parte de propoziție este	Cu ce cuvînt se leagă după înțeles	Cu ce întrebare îl aflăm
A venit tatăl mamei	verb substantiv substantiv	predicat subiect parte secundară	tatăl a venit tatăl	ce a făcut? cine? al cui?

Notă: Pentru părțile de vorbire neînvățate încă scriem: *altă parte de vorbire*. Faceți deosebirea între: *parte de vorbire* (substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb etc.) și *parte de propoziție* (subiect, predicat, parte secundară). Părțile de vorbire devin părți de propoziție cînd construim comunicări (propoziții).

Exercițiul 5: Alcătuiți propoziții folosind cuvintele (părțile de vorbire) de mai jos:

- veverița, într-o, trăia, scorbură;
- eu, o poveste, de, Ion Creangă, am citit;
- rîndunica, sub, streășină, cuib, și-a făcut.

Exercițiul 6: Ce părți de vorbire sînt cuvintele de mai jos?

- oțelarul, zidarul, medicul, croitorul, pompierul, șoferul;
- construiește, îngrijește, stinge, croiește, conduce, topește;
- bolnavii, focul, haine, case, fierul, mașina.

Luați cîte un cuvînt din fiecare rînd de la exercițiul 6 și construiți cîte o propoziție.

Exemplu: Oțelarul topește fierul.

Exercițiul 7: Mutați verbele din paranteze lingă substantivele cu care se potrivesc după înțeles și alcătuiți propoziții:

Școlarii — (sună)
Sirena — (apune)
Oile — (spală)

Peștii — (zboară)
Șoarecii — (despică)
Rîndunelele — (răsar)

Soarele — (pase)
Mama — (scriu)

Stelele — (rod)
Toporul — (înoată)

Exercițiul 8: Luați din coloana întâi un substantiv, căutați în coloana a doua un adjectiv potrivit cu el, un verb în coloana a treia și alcătuiți propoziții:

<i>substantive:</i>	<i>adjective:</i>	<i>verbe:</i>
pășările	verde	spumegă
ploi	năvalnice	se întorc
valuri	blinzi	pase
iarba	puternice	cad
micii	călătoare	răsare
tractoare	repezi	ară

Exemplu: Pășările călătoare se întorc.

Întrebări: De ce cuvintele din coloana întâi sînt substantive? De ce cuvintele din coloana a doua sînt adjective? De ce cuvintele din coloana a treia sînt verbe? Ce au devenit în propoziții părțile de vorbire respective?

Liniuța de unire

Exercițiul 1: Citiți cu atenție textele de mai jos și observați cum sînt scrise cuvintele subliniate:

Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba.

Scoală-te de dimineață și culcă-te mai devreme!

Unde nu-ți fierbe oala, nu-ți băga lingura!

Cuvintele lupu-și se rostesc împreună. (Substantivul lupu și o altă parte de vorbire, și (iși).)

Cuvintele scoală-te se rostesc împreună. (Verbul scoală și o altă parte de vorbire, te.)

Cuvintele culcă-te se rostesc împreună. (Verbul culcă și o altă parte de vorbire, te.)

Primele două cuvinte din grupul nu-ți fierbe se rostesc împreună. (Părțile de vorbire nu și ți (iți).)

În toate cazurile cînd un verb se rostește împreună cu o altă parte de vorbire, arătăm în scris aceasta punînd între ele liniuța de unire.

Pe unele din aceste părți de vorbire le cunoaștem chiar de acum: sînt pronume (-te, -ți).

Exercițiul 2: Alcătuiți propoziții folosind cuvintele date mai jos. Scrieți propozițiile în caiete:
mi-a spus, nu-ți cer, văzîndu-l, ne-a dat.

Exercițiul 3: Citiți cu atenție textul următor și observați cum sînt scrise cuvintele subliniate:

Col eg ul

Mi-amintesc de el. L-am văzut într-o zi în gară. M-am dus la el și m-a întrebat:

— Nu cumva ai văzut-o pe sora mea?

— N-am văzut-o. Du-te în sala de așteptare, poate-o fi acolo.

Într-adevăr, era acolo. L-aștepta. A chemat-o și ne-am dus împreună pînă la autobuz. Ei s-au urcat în autobuz și eu am luat-o pe jos spre casă. Așa ne-am despărțit în ziua aceea.

Cuvintele subliniate se rostesc împreună și se scriu cu liniuță de unire. Cele mai multe sînt verbe rostite împreună cu un alt cuvînt. Unele din acestea sînt pronume: *mi-*, *l-*, *m-*, *-o* etc.

Am aflat:

Liniuța de unire se folosește atunci cînd scriem două sau mai multe cuvinte care se rostesc împreună.

Exercițiul 4: Găsiți, în poezia *Ce te legeni...*, cuvintele care se rostesc împreună și au fost scrise cu liniuță de unire.

Exercițiul 5: Scrieți cinci propoziții în care să folosiți cuvinte ce se rostesc împreună și se scriu cu liniuță de unire.

Text pentru dictare:

— Alege-ți unul din caii aceștia frumoși... Pe care ar fi, ți-l dau.

— Nu, pe acesta-l vreau, zise Făt-Frumos. Baba scrișni din dinți ca apucată.

— Hai, ia-ți-l, zise în sfîrșit.

Mihai Eminescu — *Făt-Frumos-din-Lacrimă*

Cînd scriem sa și s-a

De ziua mamei

Sorin *s-a* înapoiat de la școală. *S-a* dus în camera *sa* și *s-a* gîndit ce trebuie să facă. Mama lui împlinește mîine 30 de ani...

S-a dus în grădiniță, a cules flori și a făcut un buchet frumos. *L-a* pus într-o vază din camera *sa*. A doua zi dimineața, mama *sa* era la bucătărie. Sorin *s-a* apropiat, i-a luat mîna, i-a sărutat-o, i-a urat „la mulți ani!” și i-a dat buchetul de flori.

Mama a rămas plăcut impresionată. *L-a* sărutat și *s-a* dus cu buchetul în camera *sa*.

Cînd zicem: camera *sa*, mama *sa*, în aceste exemple *sa* e un singur cuvînt. Observăm că am putea zice, în loc de *sa*, cuvintele *ei* sau *lui*, camera *sa* (*lui*), mama *sa* (*lui*, *ei*).

Cînd zicem: *s-a* înapoiat, *s-a* dus, *s-a* gîndit, în aceste exemple *s-a* nu mai este un singur cuvînt. Sînt două cuvinte ce se rostesc împreună: *s(e)* și *a* (*a* înapoiat) și trebuie scrise cu liniuță de unire. Vocala *e* se elimină, ca să nu se întilnească cu vocala *a*. În acest caz nu mai putem înlocui pe *s-a* cu unul din cuvintele *ei* sau *lui*.

Observați că *s-a* (scris cu liniuță de unire) se află înaintea unui verb.

Cînd *sa* formează un singur cuvînt, se scrie fără liniuță de unire. Verificăm dacă se poate înlocui cu *ei* sau *lui*.

Să fim atenți!

Cînd *s-a* este alcătuit din două cuvinte care se rostesc împreună, se scrie liniuța de unire între ele. În acest caz nu se mai poate înlocui cu unul din cuvintele *ei* sau *lui*. *S-a* (scris cu liniuță) este urmat de un verb.

Tot așa se explică și scrierea cuvintelor: *la* (un singur cuvînt); *l-a* (două cuvinte rostite împreună și urmate de verb):

La noi sînt codri verzi de brad.

Pe Ionel *l-a* dat la școală.

ia (un singur cuvânt); *i-a* (două cuvinte rostite împreună și urmate de un verb):

I-a spus să *ia* ghiozdanul.

Exercițiul 1: Dați exemple cu *la*, *l-a*; *ia*, *i-a*.

Exercițiul 2: Explicați, în textul următor, scrierea cuvintelor *sa* (fără liniuță de unire) și *s-a* (cu liniuță de unire).

Dar azi vremea s-a schimbat Că muncește-n țara sa
Și moțul s-a deșteptat, Și-i stăpîn acum pe ea.

Exercițiul 3: Dați exemple de propoziții în care să întrebuințați cuvîntul *sa* (ca un singur cuvînt) și *s-a* (ca două cuvinte ce se rostesc împreună). La fel și pentru: *la*, *l-a*; *ia*, *i-a*.

Exercițiul 4: Căutați în lecțiile de citire exemple cu *sa* (fără liniuță de unire) și cu *s-a* (cu liniuță de unire). Copiați-le în caiete. La fel și pentru: *la*, *l-a*; *ia*, *i-a*.

Exercițiul 5: Citiți exemplele următoare și explicați folosirea liniuței:

a) După ce s-a sfîrșit nunta, feciorii au plecat în treaba lor, iar nora rămase cu soacră-sa. Chiar în acea zi, către seară, baba începu să puie la cale viața nurorii-sa.

Ion Creangă — *Soacra cu trei nurori*

b) Cînd s-a văzut scăpat, dă fuga speriat la mama sa să-i spună ce-a pățit. Ea l-a luat, l-a mîngîiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă ascuți?

Ioan Alexandru Brătescu-Voinești — *Puiul*

Cînd scriem *sau* și *s-au*

Colegii

S-au sculat devreme, *s-au* spălat, *s-au* îmbrăcat și *s-au* apucat să-nvețe.

Nu știu care, Săndel *sau* Sorin, a zis într-o pauză:

— După lecții, *sau* mergem la ștrand, *sau* jucăm volei.

S-au dus la ștrand.

În exemplele: *Săndel sau Sorin*, *sau* mergem la ștrand, *sau* jucăm volei, *sau* este un singur cuvînt. Deci se scrie fără liniuță de unire. Observăm că poate fi înlocuit cu *ori*. *Săndel ori Sorin*, *ori* mergem la ștrand, *ori* jucăm volei.

În exemplele: *s-au* sculat, *s-au* spălat, *s-au* îmbrăcat, *s-au* apucat, *s-au* dus, *s-au* este alcătuit din două cuvinte care se rostesc împreună; în scris, folosim liniuța de unire între ele. Observăm că de data aceasta nu mai putem înlocui pe *s-au* cu cuvîntul *ori*.

Cînd *sau* formează un singur cuvînt se scrie fără liniuță de unire. Cunoaștem aceasta, deoarece putem înlocui cuvîntul *sau* cu *ori*. Cînd *s-au* este alcătuit din două cuvinte care se rostesc împreună, acestea se scriu cu liniuță de unire între ele. În acest caz *s-au* nu se mai poate înlocui cu cuvîntul *ori*. Un caz asemănător este scrierea cuvintelor: *săi* (un singur cuvînt), *să-i* (două cuvinte ce se rostesc împreună și sînt urmate de verb).

Să fim atenți!

Exemplu: Părinții săi l-au chemat să-i spună unde e cheia.

Exercițiul 1: Explicați scrierea cuvintelor *sau* și *s-au* în exemplele următoare:

a) Plecați sau rămîneți aici? S-au gîndit că e mai bine să plece.

b) Știi sau nu știi? Sau întrebăm pe altcineva? S-au dus în sat să întrebe pe altcineva.

c) Nisipul se găsește pe malul rîurilor, al lacurilor sau al mărilor. S-au găsit metode ca să-l scoatem chiar din mijlocul vadului.

Exercițiul 2: Formați propoziții în care să întrebuințați cuvântul *sau* (ca un singur cuvânt) și *s-au* (două cuvinte ce se rostesc împreună). La fel și pentru: *iau, i-au*.

Exercițiul 3: Dați exemple de cuvinte care se rostesc împreună și trebuie scrise cu liniuță.

Text pentru dictare și copiere

S-au dus toți în parc. Pe pionierii clasei a treia i-au repartizat la curățatul aleilor. Comandantul detașamentului l-a trimis pe Ionel să ia două greble. L-a pus pe Sandu să măture, i-a dat Ginei o lopată. Toți au trecut voioși la lucru. I-a apucat inserarea lucrînd. Apoi, la un semn, copiii au luat uneltele și s-au îndreptat spre școală. Acolo i-a felicitat tovarășa învățătoare.

Recapitulare

Exercițiul 1: Alegeți din versurile de mai jos părțile de vorbire învățate:

Cîntecul ce-ades ți-l cînt	Mama mi-l cînta și ea
Cînd te-adorm în fapt de seară,	Și la viersul lui cel dulce
Puiule, e-un cîntec sfînt,	Puiul ei se potolea
Vechi și simplu de la țară.	Și-o lăsa frumos să-l culce.

Ștefan Octavian Iosif — *Cîntec sfînt*

<i>Exemplu:</i>	<i>substantive:</i>	<i>adjective:</i>	<i>verbe:</i>	<i>pronume:</i>
	cîntecul	sfînt	cînt	ți-

Exercițiul 2: Din primele șase rînduri ale lecturii *Iarna* alegeți părțile de vorbire învățate.

Exercițiul 3: Arătați care din adjectivele de mai jos se potrivesc cu substantivul *riu* și care cu substantivul *apă*; arătați și adjectivele care se potrivesc cu ambele substantive:

limpede, larg, rece, repede, vijelios, curată, proaspătă, călduță, tulbure, domol, înspumat, fiartă, răcită, încălzită, răcoritoare.

Exercițiul 4: Alegeți substantivele și adjectivele din textul următor și spuneți ce-ați învățat despre ele:

Pe Valea Jiului

Jiul, puternicul Jiu, se zbate sugrumat între două stînci uriașe, ce vor să-i ațină calea. Undele lui clocotesc sfărîmate de bolovani și azvîrlă în aer clăbuci albi, bulgări de zăpadă sclipitoare, bătuți de soare.

Din cînd în cînd, îi vin ajutoare: pîraie repezi, desfundate din văgăuni întunecoase, gonesc prin curmăturile munților și Jiul le soarbe lacom în undele sale.

După un ceas de drum, se deschide, în dreapta lui, o poiană frumoasă.

Exemplu: *Jiul* = subst. propriu, nr. singular; subiect în propoziție;
puternicul = adjectiv, nr. singular, se acordă cu substantivul Jiu, parte secundară de propoziție.

Exercițiul 5: Citiți propozițiile următoare și explicați de ce sînt scrise cu literă mare unele substantive:

1. Marian, Florica și Andrei sînt prieteni. 2. Ei se joacă cu Lăbuș, cîinele. 3. Astăzi mergem în excursie la Sighet. 4. Vara trecută am făcut o baie în Someș. 5. În satul Humulești s-a născut Ion Creangă. 6. Ziua de 1 Iunie este Ziua Internațională a Copilului. 7. Patria noastră se numește Republica Socialistă România. 8. Munții Carpați sînt acoperiți de păduri de brazi.

Exercițiul 6: Copiați în caiete textul de mai jos, schimbînd verbele la numărul plural. Observați ce alt cuvînt din propoziție mai trebuie schimbat. De ce?

Prietenul pădurii

Prietenul pădurii iubește natura. El nu rupe ramurile tinere ale copacilor, nu le crestează coaja cu briceagul, nu distruge plantațiile.

Prietenul pădurii iubește florile, ocrotește păsările. Nu întinde lațuri să le prindă, nu le distruge cuiburile, nu le lovește cu pietre.

Prietenul adevărat al pădurii o ocrotește și o apără. El nu face foc la rădăcina copacilor și nici nu le rupe frunzele. Nu intră cu vitele în locurile oprite.

Exemplu: Prietenii pădurii iubesc natura.

Exercițiul 7: Scoateți verbele și substantivele din poezia următoare și spuneți ce rol are fiecare în propoziție:

Mlădițe de viață nouă

Pe tulpina țării mele, Dudaie mașini, motoare
Cresc mlădițe noi de viață! Se-nordează mușchi de piatră,
Peste inimi se revarsă Scriu condeie fermecate,
O frumoasă dimineață. Se clădește-o nouă viață.

Omul, înfrățit cu munca,
Pe ogoare și-n uzine
Prinde aripi, se înalță
Înspre soare, spre mai bine.

Exercițiul 8: Notați pe scurt părțile de propoziție din textul de mai jos:

Aproape de miezul nopții, fata împăratului se preface într-o păsărică. Ea zboară nevăzută prin cinci străji. Ajunge la străjerul Ochilă.

A. A. A. S. A. P.

Exemplu: Aproape de miezul nopții, fata împăratului se preface
A.

într-o păsărică.

Exercițiul 9: Citiți textul de mai jos și spuneți tot ce cunoașteți despre substantivele găsite:

București

Ce frumoasă este capitala țării noastre!

Ea se întinde pe zeci și zeci de kilometri și e străbătută de automobile, tramvaie, autobuze și troleibuze, iar în subteran de liniile metroului. Din gările ei pleacă zeci de trenuri, ducând sau aducând cu ele mii și mii de oameni.

Orașul București se înfrumusețează zi de zi. Străzile sînt asfaltate și iluminate electric. Se construiesc blocuri pentru mun-

citorii din fabrici și uzine. Apar noi piețe mari, bulevarde largi, biblioteci, teatre și muzee.

Capitala țării noastre crește, se înfrumusețează cu fiecare an ce trece. Fiecare colț nu seamănă cu ce a fost anul trecut.

Exercițiul 10: Alegeți din exemplele de mai jos substantivele împreună cu adjectivele ce le întregesc înțelesul. Arătați numărul lor:

O ploaie repede a început să cadă peste cîmpiile întinse. Frunzele tremurătoare ale plopilor înalți se frămîntă. Tunete puternice se aud în depărtare. Ploaia torențială încetează. Norii întunecați se împrăștie. Soarele luminos strălucește din nou. Apa unui riu tulbure curge la vale.

Exercițiul 11: Arătați unde și de ce s-au folosit în textul lecției de citire *În anul 1907*: virgula, două puncte, linia de dialog, liniuța de unire.

Exercițiul 12: Alcătuiți propoziții folosind cuvintele de mai jos. Scrieți propozițiile în caiete, sub formă de compunere. Nu uitați să puneți semnele de punctuație unde trebuie:

muncitor harnic, uzină mare, tractoare puternice, ogoare întinse, recolte bogate, orașul Brașov.

Exercițiul 13: Alăturați fiecărui cuvînt din coloana întâi cuvîntul potrivit din coloana a doua, ca să formați propoziții simple. Transformați-le apoi în propoziții dezvoltate:

I	II	I	II
Tata	dudaia	Stația	s-a oprit
El	e nou	Mașina	coboară
Autobuzul	este șofer	Călătorii	se apropie
Motorul	lucrează		

Exercițiul 14: Citiți propozițiile de mai jos și găsiți subiectele și predicatele. Care propoziții au mai multe subiecte?

Pionierii și școlarii din Valea Mare au organizat o serbare în crîngul din apropierea satului. Ei au pregătit cîntece, jocuri, poezii și o scenetă frumoasă.

La această serbare au venit părinții copiilor și rudele lor.
Programul serbării a plăcut spectatorilor.

Exercițiul 15: Formați propoziții folosind cuvintele de mai jos și alcătuiți o compunere cu titlul *Vara*. Subliniați părțile principale de propoziție:

vara, combina, holde, ogoare, țărani cooperatori, spice, pionieri, saci, camioane.

Exercițiul 16: Notați pe scurt părțile de propoziție din următoarele texte:

I. Pescarii pornesc în larg. Ei conduc luntrea. Aruncă năvoadele. Ion, Gheorghe și Marin împing luntrea la mal.

II. Mult e dulce și frumoasă Românașul o iubește
Limba ce-o vorbim. Ca sufletul său.

Texte pentru dictare

A. — Moșnege, de când sîntem noi, încă nu ne-a zis nime: tată și mamă!
— Apoi dă, măi babă, ce putem face noi?
— Știi ce-am gîndit eu astă-noapte?
— Știu, măi babă, dacă mi-i spune.
— Ia, mîine-dimineață, cum s-a miji de ziuă, să te scoli și să apuci încotro-i vedea cu ochii; și ce ți-a ieși înainte întii și-ntii, pune-o în traistă și-o adă acasă. Vom crește-o și noi cum vom putea, și acela să fie copilul nostru.

.....
— Iaca, măi băbușcă, ce odor ți-am adus eu! Numai să-ți trăiască! Acum pune de-l scaldă și îngrijește-l.

după Ion Creangă — *Povestea porcului*

B. Memorați textele de mai jos și apoi scrieți-le în caiete, ținînd cartea închisă:

a) — Ajuns în țară, eu te rog, fă-mi cel din urmă bine:
Pămîntul țării să-l săruți și pentru mine!

George Coșbuc

b) Rîde iarăși primăvara
Peste cîmpuri, peste plai;
Veselia umple țara
C-a venit Întii de Mai.

Exercițiul 17: Alcătuiți propoziții dezvoltate folosind cuvintele date mai jos. Scrieți propozițiile în caiete:

mi-a spus, nu-ți cer, văzîndu-l, ne-a dat, i-a zis, îmi pare, îți dau, ți l-oi da, i le iau, scoală-te, duce-mi-te-ai, învîrtindu-te.

Exercițiul 18: a) Dintr-un cuvînt faceți altul nou, adăugînd un sunet (literă) la început, la mijloc sau la sfîrșit:

oi, om, in, ar, cap, casă, par, cal, ură, gură, oală, gumă, coală, alun.

b) Formați cuvinte noi citind invers cuvintele:

ropot, rama, rac, cal, pod.

Dați și voi alte exemple de acest fel.

Exercițiul 19: Construiți propoziții în următoarea ordine:

S. P. A.	P. A. S. A.
<u>s. v. s.</u>	<u>v. s. s. adj.</u>
S. P. A.	P. S. A.
s. v. adj.	v. s. adj.

Atenție!

Literele mari reprezintă părțile de propoziție, iar cele mici arată prin ce sînt exprimate (părțile de vorbire).

Scriere — Redactare — Compunere

Împreună cu citirea, gramatica și dezvoltarea vorbirii, scrierea-redactarea-compunerea fac parte din obiectul *limba română*. La lecțiile de scriere-redactare-compunere învățăm să ne exprimăm cât mai clar cunoștințele, gândurile, observațiile, alcătuiind propoziții corecte, frumoase și bogate în conținut. A redacta înseamnă a compune o lucrare scrisă. Aceasta ne va folosi foarte mult în viață.

Tot ce învățați la citire, gramatică, matematică, geografie etc. veți putea folosi la scriere-redactare-compunere, pentru a vă putea exprima cât mai corect, oral și în scris.

Pentru aceasta e nevoie de străduință. Să începem cu:

Povestirea unui text citit

Citiți textul următor:

Micii grădinari

1. — N-are să fie cam greu pentru voi?

— Nuuu...!, am răspuns. Cum să fie? Era vorba de niște firișoare de răsad doar!

2. Și așa, în grădina școlii, am ales noi, pionierii mai mici, un loc al nostru. Am sădit pe el: roșii, ceapă, ardei, salată și vinete.

3. Nu ne-am priceput prea bine, căci asta se întâmpla anul trecut și eram abia în clasa a II-a. Ce să mai ocolim vorba: răsadurile noastre s-au uscat...

4. Dar nu ne-am dat bătăuți. Am luat seama cum lucrau cei mari, ne-a ajutat tovarășul comandant-instructor, am plantat alte răsaduri și am reușit. Roșiile noastre acum sînt mari, au fructe: la fel s-a întâmplat și cu celelalte legume cultivate de noi.

5. Uite așa am început noi să învățăm grădinăritul. Se cheamă că am trecut examenul de ucenici-grădinari și în primăvara care vine vom fi adevărați grădinari!

Iată *planul de idei* al acestei povestiri:

1. Cei mici au dorit să cultive și ei legume.
2. Ei au ales locul în grădina școlii și au plantat răsadurile.
3. Copiii nu știau cum se lucrează și răsadurile nu s-au prins.
4. Învățînd de la cei mari, au reușit să cultive și ei legume.
5. Acum, în clasa a III-a, vor să lucreze ca adevărații grădinari.

Observație: Cînd vreți să povestiți conținutul unui text citit de voi, procedați astfel:

- a. *Citiți textul cu atenție, în întregime, pentru a lua cunoștință de conținutul lui.*
- b. *Citiți încă o dată textul și căutați să-l împărțiți în fragmente. Aveți grijă ca fiecare fragment să aibă un înțeles.*
- c. *Citiți fiecare fragment și scoateți ideea principală, pe care o notați în caiet. Notați-vă și expresiile mai frumoase.*

Ideile principale din fiecare fragment trebuie să aibă legătură între ele. Împreună, ele vor constitui planul textului citit.

Povestiți conținutul textului după planul alcătuit. Aveți grijă să folosiți în povestire și expresiile mai frumoase ale autorului.

Procedați astfel și cînd învățați lecțiile acasă.

Exercițiul 1: Povestiți oral conținutul textului următor. Țineți seama de indicațiile date mai înainte:

Lumina rece

1. Dacă licuricii, ca și becul, ar produce mai multă căldură decît lumină, ar arde. Lumina produsă de licuricii este însă rece.

2. În America trăiește Musca-de-foc, care luminează atît de puternic, încît la lumina ei putem citi.

3. Oamenii folosesc această lumină vie: împletesc din fire de iarbă, ori din nuielușe, un felinar, închid în el cîteva Muște-de-foc și au lumină. Un asemenea felinar viu nu-l stinge vîntul, nu-l aprinzi, iar „combustibilul“ îl prinzi din luncă.

4. Dar cum luminează aceste insecte? În corpul lor se formează o substanță, care, venită în contact cu aerul, începe să lumineze.

5. Ceea ce este și mai curios e faptul că aproape toată energia produsă de gîză se transformă în lumină, pe cînd becul electric transformă în lumină o foarte mică parte din energie, iar restul se pierde.

6. E o taină a naturii încă nedezlegată de oameni. Învățații caută, cercetează, studiază ca să dezlege taina.

7. Ca să puteți să-i ajutați cînd veți fi mari, ce e nevoie să faceți acum, în anii de școală?

(după V. Koval — *Cele cinci simțuri și lumea*)

Exercițiul 2: Citiți cu atenție textul povestirii *Judecata vulpii*, de Petre Ispirescu, din manualul de Citire, și apoi povestiți-l cu vorbele voastre, ajutîndu-vă de planul dat.

Exercițiul 3: Povestiți pe scurt lecția de la *Cunoștințe despre natură*.

Cum aranjăm o compunere în pagina caietului

Orice școlar are datoria să păstreze cu multă grijă manualele școlare și caietele. Ele se păstrează învelite cu coală albastră, filele nu se îndoaie, însemnările se fac ordonat și fără să se mîzgălească pagina. Niciodată să nu v-apucați de scris pînă nu vă spălați pe mîini.

În caietul de teme veți avea grijă să scrieți numai cu cerneală. După terminarea fiecărei teme, puneți sugativă peste pagina scrisă.

Compunerile pe care le alcătuiți trebuie așezate într-o anumită ordine în pagina caietului.

Iată cum trebuie să fie scrisă o compunere în pagina de caiet:

Bîrlogul ursoaicei

După ce toată toamna s-a îndopat cu pădurețe, jir, ciuperca și felurite alte pomături, ursoaica urca acum, cu pas mărunț, spre împărăția înălțimilor. Se-ndrepta către bîrlogul ei din fiecare iarnă. Se ferea. Nimeni nu trebuia să-i vadă drumul spre bîrlog.

Bîrlogul ursoaicei se afla bine ascuns în stîncărie, departe de orice sălaș ori trecătoare omenească. Înăuntru era nițică abureală și cald. Se afla acolo și fin rămas din culcușul anilor trecuți. A mai cărat ursoaica și-acum puțin mușchi și fin proaspăt.

I-a culcat cu botul întins pe labe și cu capul îndreptat către intrarea bîrlogului. Blana i se încheiase mîtoasă, ca o cojoacă bună; mai avea pe dedesubt strat grosior de osînză. De frig, așadar, n-avea a se teme, fie iarna cit de grea.

Într-o zi a prins să ningă; apoi să viscolească. Dar ursoaicei puțin îi păsa! Intrase tocmai la vreme în bîrlog, înainte de cea dintîi ninsoare mare.

Să fim atenți!

Aranjarea unei compuneri în pagina caietului trebuie să se facă cu grijă:

Titlul se așază la mijlocul primului rînd liber și se scrie cu litera inițială mare.

Începem totdeauna să scriem așezînd primul cuvînt ceva mai departe de marginea din stînga a caietului. Acest fel de a scrie se numește scriere pe alineate.

Vom scrie fiecare alineat nou (fiecare idee mai importantă) la o distanță de aproximativ 2 cm de la marginea paginii.

Între tema veche și titlul temei noi, lăsăm un rînd liber.

Nu uitați niciodată:

Caietul este oglinda școlarului.

Temă: Copiați compunerea *Birlogul ursoaicei*, respectând indicațiile date despre așezarea textului în pagina caietului.

Dictare

Amintiți-vă de la gramatică regulile scrierii corecte a propozițiilor, citiți și apoi scrieți după dictare primele opt rînduri din textul *Cum începe toamna*, după Marin Preda. Țineți seama și de cele învățate în legătură cu aranjarea unui text în pagină.

Carnețelul de cuvinte al școlarului

(Vocabularul)

Pentru a ajunge să vorbiți, să povestiți tot așa de frumos ca în cărțile pe care le citiți, e bine să învățați cît mai multe cuvinte noi. Din cuvinte se alcătuiesc propozițiile și cu cît știți mai multe cuvinte, cu atît veți putea alcătui propoziții mai bogate.

E bine ca toate cuvintele noi, pe care le întîlniți, să le treceți într-un carnețel. Acest carnețel se numește *carnețel de cuvinte* sau *vocabular*.

Veți proceda în felul următor:

Pe pagina carnețelului veți trece titlul lecției în care ați întîlnit cuvintele. Cuvintele se scriu fiecare pe cîte un rînd, arătînd ce înțeles are cuvîntul.

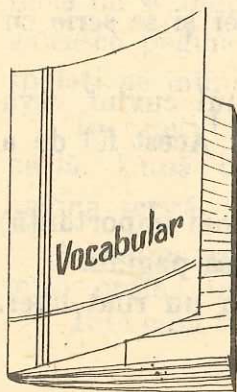
Le învățați și le folosiți în vorbire.

Tot în acest carnețel puteți nota și expresiile frumoase pe care le întîlniți. De exemplu, de la compunerea *Birlogul ursoaicei*,

pe lîngă cuvintele noi, mai puteți trece în carnețel și cuvintele *împărăția înălțimilor*, prin care copilul vrea să exprime singurătatea din înălțimile munților în care se retrag urși pentru odihna de iarnă.

Exercițiul 1:

Copiați în vocabular cuvintele de la compunerea *Birlogul ursoaicei*. Nu uitați să treceți și expresia: „împărăția înălțimilor“.

Exercițiul 2: Citiți un text din revista „Cutezătorii“ și toate cuvintele necunoscute treceți-le în vocabular. Căutați înțelesul lor în *Dicționarul explicativ al limbii române* sau cereți tovarășei învățătoare să vi le explice.

Exercițiul 3: Treceți în vocabular cuvintele noi din *Imnul de Stat al Republicii Socialiste România*, pe care-l găsiți în manualul de citire.

Exercițiul 4: Ca să vedem cine știe mai multe cuvinte, organizăm un joc: un copil spune un cuvînt și alții răspund cu cuvinte noi, dar care să aibă același înțeles.

Exemplu: zăpadă — nea — omăt; neconținut — neîncetat.

Alcătuirea unei compuneri cu ajutorul planului

Exercițiul 1: Învățați din lecția de citire *Cum începe toamna* cuvintele și expresiile care arată semnele toamnei. Comparați-le cu ceea ce ați observat voi zi de zi.

Exercițiul 2: Căutați, în colecția de reviste, poezii și povestiri despre toamnă. Notați titlul și autorul lor în caietul de lectură. Copiați unele expresii frumoase în vocabular.

Exercițiul 3: Cu ajutorul întrebărilor de mai jos alcătuiți o compunere cu titlul: *A sosit toamna*.

Planul:

- Care sînt semnele toamnei?
- Ce se întîmplă cu plantele?
- Ce fac viețuitoarele?
- Ce fac oamenii (în fabrici, uzine, pe ogoare, în livezi, în grădinile de legume)?
- Ce fac școlarii?
- De ce iubim acest anotimp?

Atenție!

În compunerile despre toamnă folosiți și expresii culese de voi din lectura particulară ca: „mîndră, harnică și de bunuri darnică“, „este mîndră țesătoare“, „aduce vînturi și ploi“, „trimite păsările cîntătoare în țările calde“, „culcă animalele în vizuini“, „ia pe copii de

mină și-i duce la școală“ etc. Căutați și voi astfel de expresii și folosiți-le în vorbire.

Exercițiul 4: Alcătuiți o compunere cu titlul: *O vizită într-o fabrică*. Ajutați-vă de următorul plan:

- Drumul pînă la fabrică.
- Înfățișarea exterioară a fabricii.
- Înfățișarea fabricii în interior.
- Munca oamenilor: gesturile, mișcările, efortul depus, ordinea, disciplina, rezultatele muncii.
- Plecarea din fabrică: impresii despre muncă și gânduri pentru viitor.

Exercițiul 5: Alcătuiți-vă singuri un plan și faceți o compunere cu titlul: *O întâmplare din viața mea*.

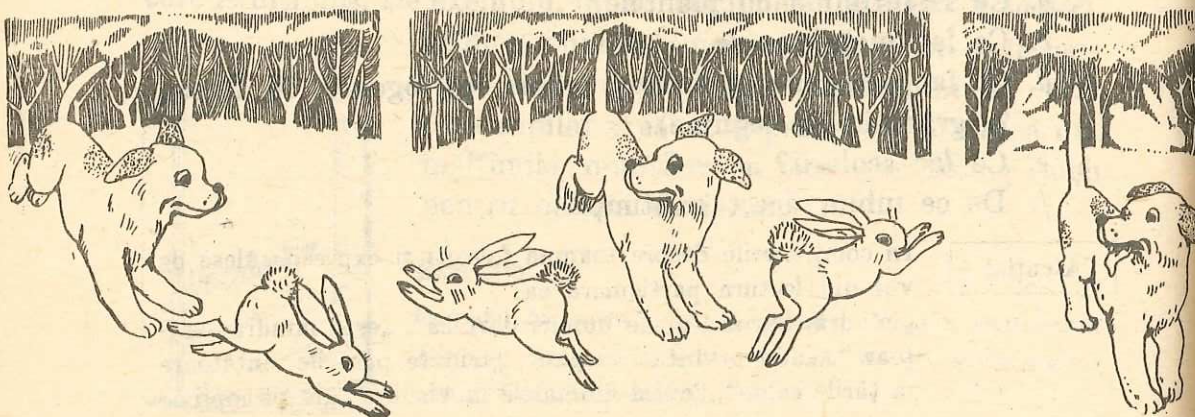
Temă:

Copiați din lecția de citire *Războaiele lui Traian cu Decebal* numele de persoane, țări și orașe. Alcătuiți cu fiecare cuvînt cîte o propoziție. Fiți atenți la aranjarea temei în pagina caietului!

Exercițiul 6: Povestiți lecția de citire *Din viața dacilor* după planul dat la sfîrșitul acesteia.

Compunere după un șir de ilustrații

Exercițiul 1: Alcătuiți, oral și apoi în scris, o compunere după ilustrațiile de mai jos. Titlul potrivit este un proverb. Găsiți-l!

Observație: Cînd întocmiți o compunere după un șir de ilustrații, păstrați ordinea și legătura dintre ele.

Analizați fiecare ilustrație astfel:

Ce conține ilustrația? (locul, timpul, personajele)

Ce fapte se petrec?

Ce legătură este între aceste fapte?

Ce titlu se potrivește fiecărei ilustrații?

Dezvoltați aceste titluri sub forma unor propoziții mai cuprinzătoare, mai bogate.

Respectînd titlurile sau ideile principale, povestiți despre ceea ce vedeți în ilustrații, începînd cu prima, apoi cu a doua etc.

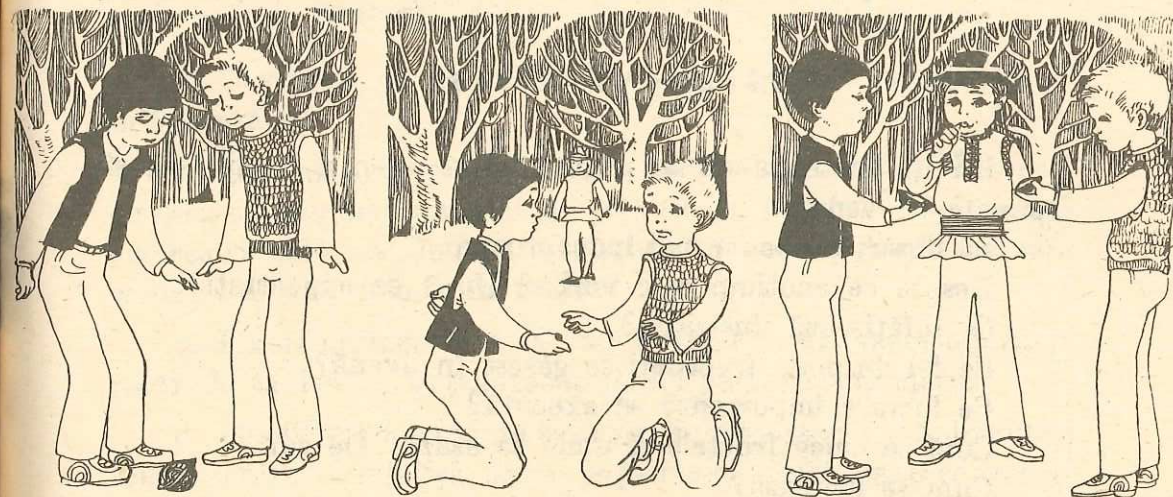
Exercițiul 2: Alcătuiți o compunere cu ajutorul ilustrațiilor de mai jos, avînd grijă să spuneți:

a) Ce au văzut cei doi copii?

b) De ce s-au luat la ceartă?

c) Cum i-a împăcat al treilea copil?

Dați compunerii un titlu care poate fi tot un proverb.

Exercițiul 3: Desenați principalele tablouri care compun poezia *Toamna* de Octavian Goga.

Dictare

Cind redactați o compunere este bine să vă imaginați și să cuprindeți în text și dialogul dintre personajele respective. Iată un astfel de dialog. Citiți-l cu atenție și apoi scrieți-l în caiete după dictare:

- În anul acesta ne vom strădui mai mult...
- Adică, ce veți face?
- Vom continua „bătălia noastră“ ca să fim detașament de pionieri fruntaș.
- Pentru aceasta ce-ați hotărât?
- Nici o absență nemotivată. Nici un caiet neîngrijit. Nici o carte mîzgălită. Nici o bancă zgîriată. Nici o hîrtie pe jos. Nici o notare rea la disciplină în „caietul clasei“. Nici o notă mai mică de 7...
- Și veți reuși?
- Ușor nu va fi, dar vom învinge!

Întrebare: Ce titlu ar putea avea compunerea din care să facă parte și acest dialog?

Compunere după o ilustrație (un tablou)

Toamna în livadă

Priviți ilustrația de pe pagina 93 cu atenție, gândiți-vă și spuneți ce vedeți.

Să observăm acum mai îndeaproape:

Despre ce anotimp este vorba? După ce cunoașteți?

Ce înfățișează ilustrația?

Ce fel de pomi fructiferi se găsesc în livadă?

Ce lucrare importantă se execută?

Cum se culeg fructele și unde se așază? De ce?

Cum se lucrează?

Cine le-a venit în ajutor?

La ce vor fi folosite fructele culese?

Fiiți atenți!

Cind faceți o compunere după un tablou, procedați în felul următor:

a. Observați cu atenție tabloul în întregime și rețineți ce înfățișează el.

b. Urmăriți cu grijă diferitele părți ale tabloului. Începeți cu ceea ce este mai apropiat, în față (în prim-plan), și continuați cu ceea ce este mai îndepărtat. Aveți în vedere și culorile care credeți că s-au folosit în tablou.

c. Fixați ordinea în care veți înfățișa în expunere diferitele părți ale tabloului. Veți întocmi astfel planul compunerii.

d. Gândiți-vă la cuvinte și expresii frumoase pe care le puteți folosi pentru a înfățișa într-o exprimare aleasă ceea ce vedeți în tablou. Notați-vă toate aceste cuvinte și expresii.

e. Faceți compunerea după planul pe care vi l-ați alcătuit.

Exercițiul 1: Redactați o compunere după ilustrația aflată în manualul de citire la lecția *Să ne păstrăm sănătatea*. Titlul compunerii să fie *Curățenia este mama sănătății*.

Exercițiul 2: Alcătuiți o compunere cu titlul *Să ne jucăm de-a „Vânătorul iscusit”*, arătând:

- Cum s-a organizat jocul (locul, echipa, materialele).
 - Cum s-a desfășurat jocul (durata, explicațiile, jucătorii).
 - Cine a câștigat.
- Gândiți-vă cum se mai poate organiza acest joc.

Exercițiul 3: Alegeți un tablou din școală, cercetați-l cu atenție și alcătuiți o compunere după tablou. Dați un titlu potrivit compunerii voastre.

Părțile unei compuneri

Citiți povestirea *Cocoșul și vulpea* din coloana a doua.

Observați ce conține fiecare din cele trei părți ale compunerii. Citiți apoi cele scrise în coloana a treia.

Rețineți, din prima coloană, denumirile celor trei părți ale compunerii:

Cocoșul și vulpea

Denumirea părților principale	Povestirea	Conținutul părților principale
Introducerea	1. O vulpe zări odată un cocoș pe craca unui copac. Veni numai-decît la dînsul.	<i>Începutul povestirii. În câteva propoziții se arată locul și timpul cînd are loc întîmplarea, se prezintă personajele.</i>

Denumirea părților principale	Povestirea	Conținutul părților principale
Cuprinsul	2. După ce-i dădu bună-ziuă și cocoșul îi mulțumi, ea îl pofti să coboare, spunîndu-i că are să-i dea o veste foarte bună. Cocoșul o întrebă ce veste îi aduce, iar vulpea îi răspunse că, de acum înainte, neamul păsărilor și neamul vulpilor nu vor mai duce război cumplit. Chiar adineaori s-a încheiat pacea. Ea zise cocoșului să vină repede jos ca să-l îmbrățișeze. Cocoșul îi răspunse că vestea îl bucură mult. O întrebă însă dacă nu cumva s-a încheiat pace și între neamul vulpilor și acela al cîinilor, căci vede doi cîini mari care vin în goană.	<i>Partea cea mai bogată în conținut. Se povestesc faptele, în ordinea în care s-au petrecut. E partea cea mai dezvoltată.</i>
Încheierea	3. Cînd auzi așa, vulpea o rupse la fugă, spunînd cocoșului că e foarte grăbită.	<i>Partea de la sfîrșit arată cum s-a încheiat povestirea. Trebuie să fie scurtă.</i>

Notă: Rețineți din coloana a treia ce trebuie să cuprindă fiecare parte a unei compuneri (*introducerea, cuprins, încheiere*).

Exercițiul 1: Însemnați, pe marginea lecției de citire *Munca ne e dragă*, părțile principale: introducerea, cuprinsul și încheierea.

Să știm!

Părțile unei compuneri sînt: introducerea, cuprinsul și încheierea.

- Exercițiul 2:** Citiți un articol din revista „Cutezătorii” și indicați introducerea, cuprinsul, încheierea.
- Exercițiul 3:** Alcătuiți o compunere cu titlul *S-au copt strugurii*.
- Exercițiul 4:** Alcătuiți o compunere după tabloul pictorului Ion Andreescu intitulat *Iarna în pădure*.
Puteți folosi și un alt tablou care înfățișează un peisaj de iarnă. La nevoie folosiți imaginea de la textul *Iarna* din manualul de citire. Ajutați-vă de planul următor:

A. Introducerea:

Ce colț din natură a zugrăvit pictorul?

B. Cuprinsul:

Cum arată pădurea și cum sînt înfățișate celelalte elemente din natură: cerul, copacii, zăpada, potecile, urmele de viață etc.?

Ce se află în primul plan al tabloului, în mijloc, în partea de sus etc.?

Ce înțelegem din înfățișarea acestui colț de natură?
Ce culori a folosit pictorul?

C. Încheierea:

Ce simțim cînd privim acest tablou?

Atenție!

În alcătuirea compunerilor este bine să folosiți cuvinte și expresii frumoase, întilnite de voi în lecturile citite. Într-o compunere despre iarnă se pot folosi expresii ca: „cerne norii”, „răspindește fiori de gheață”, „pardosește cîmpul cu mărgăritar”, „baba iarna-i supărată”, „gerul e amar, cumplit” etc.

Texte pentru copiere

În compuneri se cere, de foarte multe ori, să înfățișăm locul unde se petrece acțiunea. Citiți și copiați unul din cele două fragmente de mai jos, spunînd oral în ce compunere ar putea fi folosit.

a) Într-o noapte a nins și tot pămîntul s-a acoperit cu o pătură albă de zăpadă. Copacii s-au albit ca niște bucăți mari de

zahăr. Casele stau pitite sub căciulile lor albe. Pe geam s-au așternut stelute de gheață. O vrăbiuță a zburat zgribulită:

— Uff! Ce iarnă cumplită, spuse ea.

b) La Întreprinderea „Republica” se fabrică țevi, de la cele mai subțiri, prin care doar o furnică ar putea trece, pînă la cele prin care un băiat de 16 ani poate merge în picioare. Peste tot vezi mașini uriașe, cuptoare rotative, poduri rulante... Într-o hală, o bucată de oțel înroșit iese din cuptor, aleargă pe role, transformîndu-se în drumul ei prin mașinile din cale într-o țeavă. Toate sînt conduse de sus, de la pupitrul de comandă.

Compuneri asemănătoare**Prietenie**

Micii naturaliști de la Breaza au și prieteni mari. Sînt cei de la Stațiunea Experimentală Stupini-Brașov.

Prietenia a început de la niște semințe de măr. Se știe că merele de la Breaza, cu coaja subțire și rumenă, cu miez dulce, parfumat sînt un soi renumit. Așa că cei de la stațiune au cerut semințe de mere din acest soi.

S-au adresat școlărilor, iar aceștia nu s-au lăsat rugați. Au strîns sămînța de măr, au pus-o în plicuri și au trimis-o.

La rîndul lor, ei au primit de la stațiunea experimentală semințe de plante ale căror flori conțin mult nectar. Le-au pus pe lot și au urmărit creșterea lor. Deocamdată n-au stupi, însă vor procura. Florile vor folosi albinelor. Pionierii le vor îngriji. Nu de alta, dar mierea e tare bună și gustoasă!

Exercițiul 1: Povestiți o faptă asemănătoare cu cea de mai sus. Planul poate fi acesta:

a. Nicușor a lipsit de la școală. b. Colegii din clasă au mers acasă la el. c. Fiindcă e bolnav și va sta în pat o săptămînă, colegii merg pe rînd să-i arate lecțiile noi. d. Nicușor s-a reîn-

tors sănătos la școală. e. La lecții Nicușor a primit note mari.
f. Toți colegii sînt bucuroși.

Exercițiul 2: Alcătuiți o compunere asemănătoare cu povestirea de mai jos, după un plan făcut de voi. Povestiți o întâmplare din viață.

Pentru prima oară în avion

Viorel văzuse multe avioane zburînd. Le confecționase din hîrtie. Le visase. Dar de urcat într-un avion nu se urcase încă.

Așa că, atunci cînd tatăl său îl invită la o plimbare pe bordul păsării cu aripile de oțel, nu stătu pe gînduri. Dimpotrivă, nu-și mai găsea locul de nerăbdare.

Se duseră la aeroport. Urcă în avion și se instalează la geam.

— Atenție, decolăm! spuse pilotul avionului.

Dar copilul nu auzi nimic. Biznițul motorului și rotirea ametoare a elicei îl amețiseră.

Zburau lin, către zările albastre și sus, tot mai sus...

În curînd pămîntul și casele, pomii, lacurile și pădurile deveniră niște cubulețe colorate aranjate cu grijă pe o hartă întinsă jos, jos de tot!

Deodată, copilul nu mai știe ce-i cu el. I se tăia respirația.

Simți un junghi în stomac.

La aterizare se învîrtea pista cu el. Aerogara parcă zbura și ea. Fața i se tăcuse galbenă ca lămîia.

— Trece! zise tatăl. Așa se întâmplă cînd zbori prima dată cu avionul.

Copiere

Alegeți din compunerea *Pentru prima oară în avion* partea care descrie zborul avionului și locurile văzute de la înălțime. Copiați fragmentul respectiv în caiete. Vă mai amintiți regulile încadrării textului în pagina caietului?

Așezarea în ordine a unui text încurcat

Exercițiul 1: Căutați și apoi așezați în ordine introducerea, cuprinsul și încheierea compunerii de mai jos. Dați un titlu potrivit compunerii și scrieți-o în caiete:

Băiatul tot îndemna mereu pe măgar să meargă mai repede. În drumul lor se ivi o podișcă.

Cînd ajunseră la ea, măgarul se opri și nu mai voi să meargă. Băiatul începu să-l lovească cu bățul. Dar degeaba, căci măgarul nu voia să se miște. Văzînd așa, băiatul se dădu jos și începu să-l tragă de căpăstru. Măgarul însă întindea gîtul, dar nu se urnea. Ce gîndi băiatul? Începu să tragă pe măgar de coadă. Măgarul nu voi să se lase.

Crezînd că face în necaz băiatului, el porni înainte și trecu podișca.

Într-o zi, un băiat se ducea la vie călare pe măgar.

Exercițiul 2: Așezați în ordine textul încurcat de mai jos, refăcînd în acest fel compunerea cu titlul:

Coloșul nostru

Un zgomot puternic răsună pe aproape. Băiatul o luă la fugă. Deasupra ușii unei magazii țîșneau flăcări. Ploua mărunt și des. Pe drum trecea grăbit, cu capul vîrit în gulerul paltonului, cu servieta sub braț, un băiat.

Au fost anunțați pompierii. Focul a fost stins.

Băiatul încercă ușa. Era închisă. Fugi repede la vecini și anunță nenorocirea.

— Magazia! A luat foc... Un scurtcircuit.

Autodictare

(lucrare de control)

După ce ați învățat pe de rost poezia *Ghici ce e?* de Vasile Voiculescu, scrieți-o în caiete, fără să vă uitați în cărțile de citire:

- a) versurile care ne duc cu gândul la zăpadă;
b) versurile care exprimă mișcarea fulgilor de zăpadă.

Atenție!

Lucrarea se efectuează împărțind elevii clasei pe două rinduri. Rindul întâi rezolvă punctul a, iar al doilea, punctul b.

Compunere cu început dat

Exercițiul 3: Continuați compunerea începută mai jos, ținând seama de părțile principale: introducere, cuprins și încheiere.

La pescuit

Ionică iubea mult pescuitul, ca și tatăl său. Avea tot ce-i trebuie unui pescar: undiță, rîme și... răbdare.

Într-o zi se grăbeau s-ajungă printre primii pe malul lacului, într-un loc știut.

Ionică puse tacticos rîma în cîrlig, aruncă undița în apă, cînd...

Exercițiul 4: Copiați titlul și începutul unei povestiri din revista „Cutezătorii” și continuați singuri compunerea. După ce ați terminat de scris, citiți și povestirea din revistă.

Exercițiul 5: Continuați compunerea începută mai jos și dați-i un titlu potrivit:

Ionuț și Daniela au plecat să adune fragi.

După ce au umplut coșulețele, s-au așezat pe iarba să se odihnească. În tufiș s-a auzit un zgomot. Deodată...

Exercițiul 6: Alcătuiți o compunere cu titlul de mai jos, continuînd începutul dat:

La scaldat

Într-o zi, vara, se îngrămădise, ca mai totdeauna, o mulțime de trebi pe capul mamei.

— Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus de acasă. Mai lasă drumurile și stai lângă mămuca, de-mi ajută!

— Bine, mamă! dar gândul meu numai eu îl știam. Era în ziua aceea un senin pe cer și așa de frumos și de cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat ca găinile.

.....
după *Amintiri din copilărie*, de Ion Creangă

Comparați compunerea voastră cu fragmentul de mai sus.

Temă:

Amintindu-vă ce trebuie să cuprindă *introducerea* unei compuneri, arătați, cu vorbele voastre, ce cuprind părțile respective din lecturile aflate în manualul de citire:

- a) Deșteptăciunea proștilor;
b) Judecata vulpii;
c) Vulpea bearcă.
Comparați-le!

Compunere cu cuvinte de sprijin

Exercițiul 1: Găsiți titlul potrivit și scrieți o compunere folosind următoarele cuvinte:

dezgheț, fetițe, pe sloi de gheață, țipete, pioniere, Irina Dobrotă, înot, salvată, pe mal.

Exercițiul 2: Alcătuiți o compunere cu titlul *Primăvara*.

Despre primăvară se poate spune că: „așterne pe cîmp covor multicolor”, „trezește lunca la viață”, „redeschide scena pentru concertul păsărilor cîntătoare”, „lumina e mai caldă”, „scoate ursul din bîrlog și-l lasă fără coadă” etc.

Exercițiul 3: Găsiți cuvinte care să poată fi folosite într-o compunere cu titlul *Ce vreau să fiu în viață*.

Exercițiul 4: Citiți cuvintele de mai jos. Cu ajutorul lor alcătuiți o compunere care să poarte titlul *Visul lui Gheorghită*:

Gheorghită, lucru manual, avion, carton, noaptea, vis minunat, a zburat, munți înalți, mări albastre, dimineața, avionul, masă.

Exercițiul 5: Cuvîntul *toc* poate avea următoarele înțelesuri:

toc de scris, toc de pantof, toc pentru păstrat ochelarii, tocul ferestrei, tocul ușii.

Găsiți, după exemplul dat, alte înțelesuri ale cuvintelor:

capră, vie, cap, leu, muncitor, cot.

Temă:

Amintindu-vă ce trebuie să trateze *cuprinsul* unei compuneri, arătați, cu vorbele voastre, care sînt întâmplările din lectura *Vulpea bearcă*, pe care o găsiți în manualul de citire.

Compuneri în care sînt înfățișate ființe sau lucruri

M a m a

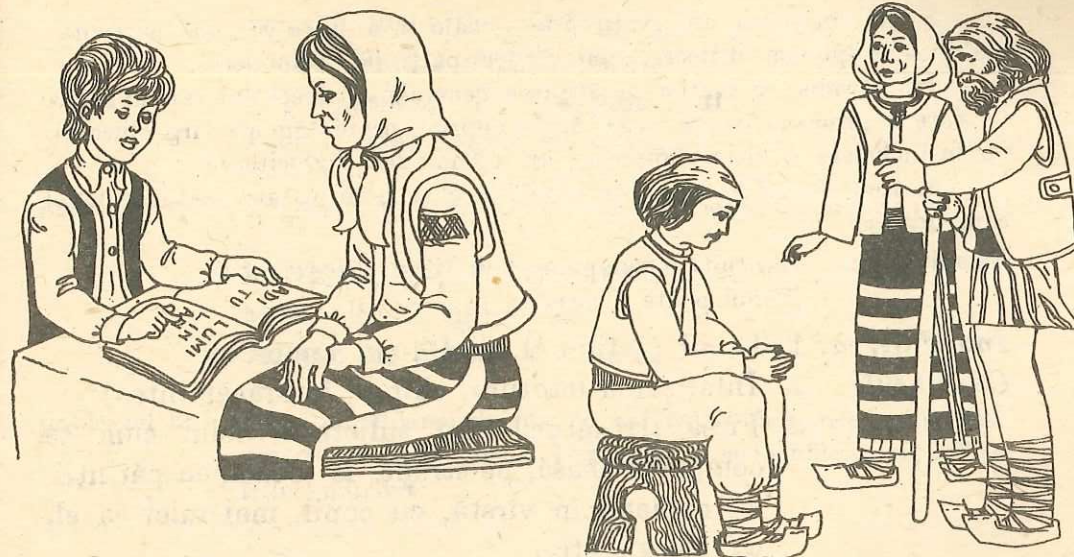
Introducerea: Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie.

Cuprinsul: Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, lega la stîlpul hornului o sfoară cu motocei la capăt, de crăpau mițele jucîndu-se cu ei. Îmi zicea, cu zîmbet uneori, cînd începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată:

„Ieși, copile cu părul bălan, afară și rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea“.

Și vremea se îndrepta după rîsul meu...

Și cînd învățam eu la școală, mama învăța cu mine acasă și citea acum mai bine decît mine, și se bucura grozav cînd

vedea că mă trag la carte. Era în stare să toarcă-n furcă și să învăț mai departe.

— Măi femeie, multă minte-ți mai trebuie, zicea tata, vîzînd-o așa de hotărîtă pentru mine. Dacă ar fi să iasă toți învățați după cum socoți tu, n-ar mai avea cine să ne tragă ciubotele.

— Așa a fi, n-a fi așa — zicea mama — vreau să-mi văd băietul învățat.

Înaltă, uscățivă, cu ochii blînzi și mîngietori, mama avea mereu treburi și nu obosea niciodată. Seara o lăsam lucrînd, iar dimineața era de mult sculată.

Incheierea: Așa a fost mama mea. Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul. Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului, tovarășii mei din copilărie!

Citiți cu atenție textul.

Observați ce anume se spune în introducere, în cuprins și în incheiere.

Observație: Cînd vrem să întocmim o compunere prin care să înfățișăm o ființă sau un lucru procedăm astfel:

1. Alegem tema.
2. Observăm cu mare atenție însușirile obiectului pe care urmează să-l înfățișăm; sîntem atenți la ceea ce e mai important.

3. Notăm aceste observații și le așezăm în ordinea cea mai potrivită; stabilim ce spunem în fiecare din cele trei părți ale compunerii.

În introducere arătăm înfățișarea generală a obiectului sau impresia pe care o produce asupra noastră. În cuprins prezentăm pe larg obiectul, iar în încheiere, o ultimă impresie, un îndemn sau o ghicitoare.

4. Redăm mai pe larg observațiile pe care le-am notat, alcătuiind astfel compunerea.

Exercițiul 1: Alcătuiți o compunere cu titlul *Colegul meu*.
Planul poate fi acesta:

Introducerea: 1. Locul și timpul când l-am cunoscut.

Cuprinsul: 2. Înfățișarea (statura, chipul, îmbrăcămintea)

3. Firea (trăsăturile lui sufletești, felul cum se comportă acasă, pe stradă, la școală, cu părinții, cu oamenii în vîrstă, cu copiii mai mici ca el, cu colegii etc.)

4. Preocupările lui (cum învață, cum ia parte la activitățile din clasă și școală etc.)

5. O întâmplare importantă care confirmă cele arătate pînă aici.

Încheierea: 6. Ce mă leagă de prietenul meu.

Exercițiul 2: Alcătuiți o compunere cu titlul *Învățătoarea mea*.

Exercițiul 3: Înlocuiți expresiile subliniate, în ghicitoarea de mai jos, cu cuvinte potrivite. Spuneți ce animal este înfățișat în această ghicitoare:

Cine-i?

Blana-mi este ca pămîntul,
Am cizme de șapte coți,
Ele mă poartă ca vîntul,
Sînt puternic! Ce socoți!

Am și două pîlnioare
Vai de tine de șoptești,
Căci cu mine, frățioare,
Foarte iute o pățești!

Cînd te-i bucura mai tare
Că m-ai prins... atunci hai... hui!
Am să-ți strig din depărtare:
„Ia mai pune-ți pofta-n cui!”

Dar să nu vîjîie vîntul,
S-aud frunza căzînd jos!...
Fug speriat... de rup pămîntul,
Căci ... sînt foarte curajos!...

Exercițiul 4: Explicați, prin cuvintele voastre, zicătorile următoare:

Pisica cu clopoței nu prinde șoareci.
Mîța blindă zgîrie rău.
Trăiesc ca pisica cu cîinele.

Exercițiul 5: După ghicitoarea de mai jos, arătați înfățișarea animalului despre care este vorba. Dezlegînd această ghicitoare, aflați titlul potrivit:

Cum o cheamă?

Roșioară și codată
Umblă noaptea prin poiată
Și la noi și la vecini,
Ca să cumpere găini;
De plătit nu le plătește,
Dar pe loc le jumulește.
Are coadă lungă,
roșie, stufoasă,
E vicleană tare, rea
Și dușmănoasă.
Cum o cheamă?

Exercițiul 6: Căutați în cartea de citire lectura *Veverița* și recitiți fragmentul în care este înfățișată veverița. Alcătuiți o compunere despre acest animal, ajutîndu-vă cu întrebările de mai jos:

Ce fel de animal este veverița?
Unde trăiește ea? Ce culoare are
blana ei? Cum sînt ochii, urechile,
coada veveriței? Cu ce se hrănește
ea?

Exercițiul 7: Alcătuiți o compunere în care să fie înfățișată pisica. Folosiți-vă de întrebările următoare:

Pisica

- a) Ce fel de animal este pisica?
- b) Unde trăiește ea?
- c) Ce înfățișare are (mărimea ei, ce culori poate avea blana ei, ce are pisica deosebit în înfățișarea ei — ochii, picioarele)?
- d) Cu ce se hrănește pisica?
- e) Ce foloase aduce omului?
- f) Ce proverbe despre pisică mai cunoașteți?

Exercițiul 8: Alcătuiți o compunere în care să fie înfățișat un parc cunoscut de voi. Folosiți-vă de planul de mai jos:

Parcul nostru într-o zi de iarnă

Introducerea: Înfățișarea parcului în momentul descrierii.

Cuprinsul: Cum sînt: cerul, zăpada, copacii, aleile, locurile altădată cu flori, băncile, păsărelele, oamenii, frigul etc.? Cum vi s-au părut: aspectul parcului, liniștea, băncile goale, aleile părăsite, copacii goi?

Încheierea: Cu ce impresie ați rămas?

Compunere în care se înfățișează un fenomen din natură

Furtuna

Introducerea: Furtuna, odată, m-a prins la căsuța din poiană.

Cuprinsul: Parcă voiau să-și smulgă rădăcinile din pământ, așa se frământau plopul cenușii de la marginea poienii.

Fagii bătrîni se cutremurau, se aplecau prelung și iar se îndreptau.

Printre ei, din inima codrului, zvienea în vîrtejuri, cu frunze spulberate, cu găteje, mînia furtunii.

Un zvon greu creștea între nouri. Învăluiri dese de stropi se alăturară și duruірă ușurel, apoi se depărtară.

Încheierea: Deodată se alinară adîncurile și soarele străluci orbitor în toată poiana.

Mihail Sadoveanu — *Codrul*

Citiți textul în întregime, analizați fragmentele și arătați ce cuprind introducerea, cuprinsul și încheierea.

Învățați cuvintele și expresiile cu care autorul a reușit să înfățișeze furtuna.

Exercițiul 1: Citiți lectura *Furtuna*, de C. Hogaș, din manualul de citire, și observați cum înfățișează scriitorul același fenomen.

Exercițiul 2: Comparați textul din lecția de citire *Furtuna*, de C. Hogaș, cu textul *Codrul*, de M. Sadoveanu. Rețineți cuvintele prin care autorii descriu furtuna, pentru a le folosi în compunerile voastre.

Exercițiul 3: Înfațișați o furtună văzută de voi, folosindu-vă de următorul plan:

- a) îngrămădirea norilor
- b) întunecarea cerului
- c) liniștea dinaintea furtunii
- d) dezlănțuirea furtunii
- e) adăpostirea vietăților
- f) încetarea furtunii
- g) înviorarea naturii.

Exercițiul 4: Copiați introducerea din lectura *Ce se întîmplă sub zăpadă?* din manualul de citire. Subliniați cuvintele prin care autorul descrie acest fenomen.

Exercițiul 5: Citiți versurile următoare. Rețineți ce se spune despre unele fenomene ale naturii:

Bate vîntul, frunza cade
Veștejită de pe ram;
Norii se întind pe ceruri,
Ploaia-ncet lovește-n geam.

Exercițiul 6: Alcătuiți împreună planul unei compuneri în care, apoi, fiecare să povestească o excursie făcută cu colegii.

Exercițiul 7: Vrînd să spună că a venit noaptea, un copil scria într-o compunere: „Cerul își prinsese la butonieră crizantema lunii“. Creați și voi astfel de imagini frumoase.

Compunere în care se înfățișează un colț din natură

Noul drum al Argeșului

Ca să putem vedea mai bine Valea Argeșului, să urcăm mai întâi la Cetatea lui Vlad Țepeș, care se află pe creștetul muntelui.

Zidurile cetății domină Valea Argeșului. Odinioară ele păzeau Cheile Argeșului și mișcările celor ce-ar fi îndrăznit să calce pământul Țării Românești.

Azi cauți Argeșul și Argeșul nu-i! Ai văzut cum s-a oprit la baraj, cum a intrat în tunel, în puțul forat? Ai văzut cum a intrat prin cele patru canale care l-au adus în cetatea subterană? Argeșul a rămas în inima muntelui.

Pornești pe albia veche. E seacă. Abia la Oiești, la 11 kilometri depărtare de centrală, îl întâlnești ieșind din pământ. A fost adus aici printr-un tunel scobit sub deal de către vitejii mineri. În undele lui au intrat și alte ape.

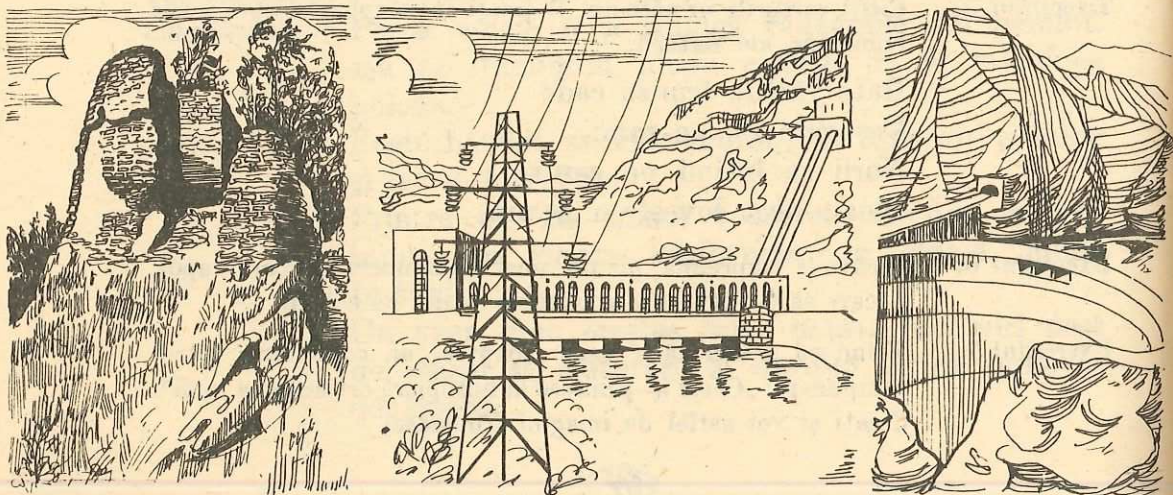
Cu aceste ape s-a întâlnit Argeșul în lacul de acumulare de la baraj.

Marea centrală de pe Argeș dă țării lumină.

după *Argeș, cetatea luminii*, de Paul Anghel

Găsiți introducerea, cuprinsul și încheierea acestei compuneri și spuneți ce cuprinde fiecare.

Căutați cuvintele prin care autorul izbuteste să înfățișeze noul curs al Argeșului! Pentru a înțelege mai bine conținutul compunerii, citiți și lectura *Podoabe ale Argeșului!*

Exercițiul 1: Alcătuiți o compunere cu titlul *Strada mea* (Satul meu).

Exercițiul 2: Alcătuiți o compunere cu titlul *Școala noastră*.

Compuneri libere pe baza observațiilor din natură

Calendarul naturii

Calendar de toamnă:

.....

16.IX.1987

Astăzi e cald. Soarele strălucește. Cerul e senin. Bine că e cald, ca să ne jucăm.

Copiii zburdă prin pădure și adună flori.

Oamenii muncesc la câmp și în livadă.

Începe culesul nucilor.

C.I.

.....

18.X.1987

Cînd m-am sculat de dimineață și am ieșit afară, nu puteam sta în curte din cauza frigului. Geamurile erau aburite. Venind la școală am observat casele albite de brumă. Lacurile au prins o pojghiță subțire. În recreație am văzut că printre crengile copacilor nu se mai găsesc decît cîteva frunze zdrențuite. Florile s-au veștejit, numai tufănele și crizantemele au rămas.

D.T.

Calendar de iarnă:

.....

10.XII.1987

Azi e 10 decembrie și a nins. Fulgii cădeau ca o ploaie de stelute albe. Zăpada a început să se aștearnă destul de groasă.

Noi am făcut bulgări de zăpadă și ne-am jucat. Unii se trînteau pe zăpadă, alții își dădeau cu zăpadă pe obraji ca să se facă roșii. Jocul nostru a fost vesel și zburdalnic.

C.M.

.....

29.I.1988

Azi a fost liniște... Doar din cînd în cînd, cîte o sanie pe drum. Săniile cu cai au și clopoței.

Oamenii stau pe lingă casă. Din cînd în cînd mai ies afară și sparg lemne.

Fumul iese alene pe coș.

I.T.

12. III. 1988

Așteptăm păsările călătoare să vină în țară la noi.

Azi, când m-am sculat, am văzut o barză. M-am dus după ea pînă s-a oprit în baltă. Mai tîrziu am văzut și alte păsări, care s-au întors din călătorie.

Veniți, veniți păsări înapoi, că noi vă așteptăm cu mare bucurie!

Veniți, că a înverzit cîmpul și codrul!

Veniți, păsări, să vă jucați la soarele cel strălucitor și cald din țara noastră!

Analizați foile de calendar de mai sus:

Cum sînt întocmite? (Pe anotimpuri, pe luni, pe zile.)

Despre ce scriu copiii? (Subiectul compunerii, ideile principale.)

Comparați compunerile din *Calendarul naturii*, cu cele realizate de voi pînă acum.

Observație: În *Calendarul naturii* se scriu scurte compuneri cuprinzînd observațiile noastre și tot ceea ce ni s-a părut mai interesant în anumite zile. Lîngă aceste observații facem și mici desene sau lipim ilustrații potrivite.

Exercițiul 1: În vacanță alcătuiți calendarul lunilor de vară. Descrieți fenomenele naturii în acest anotimp, florile, pomii, plantele. Povestiți despre activitatea voastră și a celor mari.

Atenție! În compunerile despre vară se pot folosi și expresii ca: „varsă riuri de lumină peste cîmpii“, „soarele de vară arde ca-ntr-un cuptor încins“ etc. Găsiți și voi alte expresii de acest fel.

2. IV. 1988

Ieri am fost în livada cu caiși. Caisul avea mulți boboci. El are tulpina groasă și aspră. Am văzut flori de cais, dar nu erau toate deschise.

Bobocul este îmbrăcat cu frunzișoare roșii ca niște scutece care acoperă copilașul să nu-i fie frig. Cînd floarea se desface, frunzulițele se lasă jos. Floarea are cinci petale albe și unele roz. La mijloc se găsește un fir mai gros, ca o sticlă de lampă. Din această umflătură crește caisa.

Am să scriu o compunere despre cais.

S.P.

Cuprins

Gramatică

Limba românească	3	Substantivul (2)	38
A. Recapitularea principalelor cunoștințe învățate în clasa a II-a	5	Substantive comune (2) ..	41
Să ne reamintim cum se scrie corect (1)	5	Substantive proprii (1) ..	43
Cuvîntul, silaba, sunetul, litera, alfabetul (2)	6	Dictare	46
Vocalele și consoanele (1) ..	7	Numărul substantivelor ..	46
B. Cunoștințe noi	10	Scrierea corectă a cuvintelor în care <i>m</i> este înainte de <i>b</i> și <i>p</i> (1)	48
Propoziția (1)	10	Să pronunțăm și să scriem corect	49
Partea de propoziție (1) ..	12	A. Cuvinte care cuprind grupul de litere <i>ea</i> (1)	49
Subiectul (2)	14	B. Cuvinte care cuprind grupul de litere <i>ia</i> (1)	50
Predicatul (2)	16	C. Cuvinte care cuprind grupul de litere <i>ie</i> (1)	50
Propoziția simplă (2)	19	D. Cuvinte care cuprind grupul de litere <i>oa</i> (1)	51
Propoziția simplă cu subiectul exprimat prin mai multe cuvinte (1)	21	Texte pentru dictare (lucrări de control) (1)	52
Dictare (scrierea propozițiilor) (1)	22	Scrierea corectă a cuvintelor care conțin consoana dublă <i>n</i> (<i>nn</i>) (1)	52
Propoziția are întotdeauna un singur predicat (1)	22	Cuvinte care exprimă înșurări (1)	53
Legătura predicatului cu subiectul după înțeles (2)	24	Adjectivul (1)	55
Virgula (1)	26	Legătura adjectivului cu substantivul după înțeles (2)	57
Texte pentru dictare (propoziția, virgula) (1)	27	Două puncte (:) (1)	59
Propoziția dezvoltată (2) ..	28	Pronumele (2)	60
Părțile principale de propoziție (2)	30	Texte pentru dictare	62
Părțile secundare de propoziție (2)	32	Numeralul (1)	63
Linia de dialog (—) (1) ..	34	Text pentru dictare (scrierea numeralelor cardinale) (1)	64
Texte pentru dictare și autodictare (linia de dialog) ..	35	Verbul (4)	64
Părți de propoziție			
Părți de vorbire (1)	36		

* Cifra din paranteză reprezintă numărul de ore orientativ pentru fiecare temă.

Părți de vorbire învățate:		rea verbului și a pronumelui	
substantivul, adjectivul,		rostite împreună) (1)	74
pronumele, numeralul și		Cînd scriem <i>sa</i> și <i>s-a</i> (1)..	75
verbul (recapitulare) (3) ..	70	Cînd scriem <i>sau</i> și <i>s-au</i> (1)	76
Liniuța de unire	73	Text pentru dictare și co-	
Text pentru dictare (scie-		piere (liniuța de unire) (1)	78
		Recapitulare finală (4)	78

Scriere — redactare — compunere

Povestirea unui text citit	84	Compuneri asemănătoare..	97
Cum aranjăm o compunere		Copiere (exerciții pentru	
în pagina caietului.	86	descrieri)	98
Dictare (exercițiu de aran-		Așezarea în ordine a unui	
jare în pagină)	88	text încurcat.	99
Carnețelul de cuvinte al		Autodictare (lucrare de con-	
școlarului	88	trol)	99
Alcătuirea unei compuneri		Compunere cu început dat	100
cu ajutorul planului.	89	Compunere cu cuvinte de	
Compunere după un șir de		sprijin	101
ilustrații	90	Compuneri în care sînt în-	
Dictare (exerciții pentru		fățișate ființe sau lucruri..	102
dialog).	92	Compunere în care se în-	
Compunere după o ilustra-		fățișează un fenomen din	
ție (un tablou)	92	natură	106
Părțile unei compuneri..	94	Compunere în care se în-	
Texte pentru copiere (exer-		fățișează un colț din natu-	
ciții pentru descrieri)	96	ră	108
		Compuneri libere pe baza	
		observațiilor din natură..	109
		Cuprins	111

Coli de tipar : 7

Bun de tipar : 15.04.1989

Com. nr. 90 120/35043 A
Combinatul Poligrafic
„CASA SCINTEII“
București — R.S.R.